

ЎзДЖТУ ҳузуридаги
РИАИМ

Ўқув-услубий
мажмуа

Таржима назарияси
ва амалиёти
йўналиши
тингловчилари
учун

Ўқув-услубий
мажмуа

2021

Таржима назарияси ва амалиёти
(тиллар бўйича)

3.3. Таржима технологияси

Мазкур ўқув-услугий мажмуа Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2020 йил “7” декабрдаги 648-сонли буйруғи билан тасдиқланган ўқув режа ва дастур асосида тайёрланди.

Тузувчи:

катта ўқитувчи У. Йўлдошева
ф.ф.н, Р. Каримов

Тақризчи:

ф.ф.д., Х. Самигова

Ўқув-услугий мажмуа ЎзДЖТУ ҳузуридаги РИАИМ Илмий-методик Кенгашининг 2020 йил 25 декабрдаги 10 - сонли қарори билан тасдиққа тавсия қилинган.

МУНДАРИЖА

I.	ИШЧИ ДАСТУРИ.....	3
II.	МОДУЛНИ ЎҚИТИШДА ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ.....	11
III.	НАЗАРИЙ МАШҒУЛОТ УЧУН МАТЕРИАЛЛАР.....	16
IV.	АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ УЧУН МАТЕРИАЛЛАР.....	25
V.	КЕЙСЛАР БАНКИ.....	75
VI.	ГЛОССАРИЙ.....	80
VII.	АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ.....	86

I. ИШЧИ ДАСТУР

Кириш

Дастур Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сон, 2019 йил 27 августдаги “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг узлуксиз малакасини ошириш тизимини жорий этиш тўғрисида”ги ПФ-5789-сон, 2019 йил 8 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сон ва 2020 йил 29 октябрдаги “Илм-Модулни 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-6097-сонли Фармонлари ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 10 декабрдаги “Чет тилларни ўрганиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-1875-сон ҳамда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 23 сентябрдаги “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 797-сонли қарорларида белгиланган устувор вазифалар мазмунидан келиб чиққан ҳолда тузилган бўлиб, у олий таълим муассасалари педагог кадрларининг касб маҳорати ҳамда инновацион компетентлигини ривожлантириш, соҳага оид илғор хорижий тажрибалар, янги билим ва малакаларни ўзлаштириш, шунингдек амалиётга жорий этиш кўникмаларини такомиллаштиришни мақсад қилади.

«Таржимада ахборот коммуникацион технологиялари» модули бўйича таълим технологияси маъруза ва амалий машғулотларни лойиҳалаш технологиялари асосида ишлаб чиқилган.

Таълим технологиясининг концептуал асослари бўлимида «Таржимада ахборот коммуникацион технологиялари» модулини ўқитишнинг долзарблиги асосланган, мазкур курснинг тузилмаси келтирилган ҳамда курс бўйича ўқитишнинг мазмуни очиқ берилган.

Сўнгра ўқув модули бўйича ўқитиш технологиялари лойиҳалаштирилган:

1) маъруза машғулотларини олиб боришнинг кириш-маъруза, мавзу асосида маъруза, муаммоли маъруза, визуаллаштирилган маъруза, конференция маърузалар кўринишлари қўлланилиши;

2) амалий машғулотларни олиб боришнинг топшириқларни индивидуал тарзда ёки гуруҳда бажарилиши, муаммоли амалий машғулот ҳамда билимларни чуқурлаштириш ва мустаҳкамлашга йўналтирилган амалий топшириқларни бажарилиши.

Мазкур таълим технологияси барча олий ўқув юртларида, малака ошириш курсларида қўлланилиши мумкин.

Модулнинг мақсади ва вазифалари

Ўқув модулининг мақсади - Модулни ўқитишдан мақсад тингловчиларда касбий йўналиш (ёзма ва оғзаки таржима) доирасида тил билиш, нутқий сўзлашув, ижтимоий-маданий коммуникатив-мулоқот малакаларини такомиллаштириш билан бир қаторда ёзма ва оғзаки таржима соҳаларида Ахборот коммуникация технологияларидан фойдалана олиш кўникмаларини шакллантириш бўйича ҳам назарий ҳам амалий билимлар олиш ҳамда олинган билимларни касбий йўналиш бўйича ва иш фаолиятида илмий изланишлар олиб бориш учун амалда қўллай билишни шакллантиришдир.

Таржимада ахборот коммуникацион технологиялари дарсларида тингловчилар олган билимларини синхрон, кетма-кет, бадиий, ёзма таржима каби соҳаларда фойдалана билиши керак;

Таржимада ахборот коммуникацион технологиялари курси кўйидагилардан иборат: компьютер воситасида таржима қилиш, мобиль электрон луғатлардан фойдаланиш, АКТдан фойдаланиб синхрон таржима жараёнини ташкил этиш, онлайн ва оффлайн таржимон дастурларидан ўринли фойдаланишни назарда тутати.

Ўқув модулининг вазифалари- таржимада ахборот коммуникацион технологиялари ўқув модулини ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида тингловчи:

- компьютер воситасида таржима;
 - мобиль электрон луғатлардан фойдаланиш;
 - АКТдан фойдаланиб синхрон таржима жараёнини ташкил этиш;
 - онлайн ва оффлайн таржимон дастурларидан ўринли фойдаланиш;
- маданиятлараро ўзаро муносабатга асосланиш; мустақил ишга тайёрлигини ўз ичига олади.

Модул бўйича тингловчиларнинг билими, кўникмаси, малакаси ва компетенцияларига қўйиладиган талаблар

Модул бўйича тингловчилар қуйидаги янги билим, кўникма, малака ҳамда компетенцияларга эга бўлишлари талаб этилади:

Тингловчи:

- таржимон фаолиятида ахборот-коммуникация технологияларининг ўрни ва моҳиятини;
- таржима жараёнида электрон луғатларни;
- таржима сифатини таъминлаш ва назорат қилишни;
- оффлайн таржимон ва луғатлар билан ишлашни;
- оғзаки ва ёзма таржима жараёнида мобиль таржимон дастурлар билан ишлашни;
- таржимада ахборот коммуникацион технологиялари модули доирасида она тилига ва ундан чет тилига ҳамда оммавий ахборот, ёзма таржима қилиш усулларини, она тилининг хусусиятларини ва услубий жиҳатларини, сўз танлашни ва таржиманинг турли техникасидан хабардор бўлиб, ундан унумли ва *тўғри фойдаланишни билиши*;
 - компьютер таржима воситаси сифатида қўлланиш воситалари билан ишлаш;
 - инглиз тилига ва ундан ўзбек тилига таржима қилиш,

- график ахборотларга ишлов беришнинг замонавий воситаларидан фойдаланишни билиш;
- ўқув анимацион лавҳаларни тайёрлашнинг замонавий воситаларидан фойдаланиш;
- ўқув аудио ва видео материалларини яратиш ва ишлов бериш воситалари билан ишлашни билиш ва улардан фойдалана олиш;
- таълимда WEB-технологиялар усул ва воситаларидан фойдаланишни билиш;
- On-Line ўқув курсларни ишлаб чиқишнинг замонавий воситаларидан фойдаланиш;
- матнлар ва мавзулар таржимасида икки тилдаги сўз, сўз бирикмаси, фразеологик бирикмалар, мақол ва маталлар каби бирликларни тўғри аниқлаш *кўникмаларига эга бўлиши*;
- электрон энциклопедиялар билан ишлаш;
- таржима учун дидактик материалларни шакллантириш воситалари билан ишлаш;
- таржима жараёнини автоматлаштириш билан боғлиқ воситалар билан ишлаш;
- таржима сифатини таъминлаш ва назорат қилиш воситалари билан ишлаш;
- фаолият доирасида тақдимот яратиш воситалари билан ишлаш;
- кундалик, сиёсий, маънавий, Модул ва санъат, иқтисод ва шу каби мавзуларга бағишланган матнларни таржима қилиш, мавзуни яхши ўрганиб, уни кейинги мавзу билан тўлдириб, шу йўсинда ўзида таржима кўникмасини ҳосил қилиш ва мустаҳкамлаш *малакасига эга бўлиши керак*.

Модулнинг ўқув режадаги бошқа модуллар билан боғлиқлиги ва узвийлиги

“Таржимада ахборот коммуникацион технологиялари” модули мазмуни ўқув режадаги “Таржима технологияси”, “Таржимани ўқитиш дидактикаси” ва “Махсус матнлар таржимаси.” ўқув модуллари билан узвий боғланган

холда тингловчиларнинг таржима жараёнида АКТдан фойдаланиш бўйича тайёргарлик даражасини оширишга хизмат қилади.

Модулнинг олий таълимдаги ўрни

Замонавий ахборот-коммуникация технологиялари республикамизнинг барча соҳасига кириб борган бўлиб, у соҳалар фаолиятида муҳим ўрин тутди. Барча соҳа вакиллари иш фаолиятлари самарадорлигини белгиловчи омилардан бири бу – ахборот технологиялари усул ва воситалари ҳисобланади. Шу боисдан ҳам “Таржимада ахборот-коммуникация технологиялари” модули тил ўрганиш ва таржима соҳасида фаолият олиб борувчилар учун ахборот технологияларининг турли воситаларидан кенг фойдаланишда муҳим роль ўйнайди

Модул бўйича соатлар тақсимооти

№	Модул мавзулари	Тингловчининг ўқув юклараси, соат				
		Ҳаммаси	Аудитория ўқув юклараси			Мустақил таълим
			Жами	жумладан		
				Назарий	Амалий машғулот	
1	Таржимон фаолиятида АТнинг ўрни ва моҳияти	2	2	2		
2	Таржима жараёнида электрон луғатлар, Таржима сифатини таъминлаш ва назорат қилиш, Таржимада маҳаллийлаштириш (локализация)	2	2		2	
3	Компьютер воситасида таржимага оид электрон дастурлар билан ишлаш	2	2		2	
4	Оффлайн ва Онлайн таржимон ва луғатлар билан ишлаш(Promt Expert), (Translate It!), (ABBY Lingvo), (Google Translate),(SDL TRADOS STUDIO)	2	2		2	
5	Технологияларни ишлатишда рақамли саводхонлик: Нутқ синтези ва нутқни англаш тизимлари	2	2	2	2	

6	Оғзаки ва ёзма таржима жараёнида мобил таржимон дастурлар билан ишлаш.	2	2		2	
7	Компьютер орқали тил ўқитиш (Computer Assisted Language Learning: Cloze master, Lingualeo, Rosetta Stone, Duolingo).	2	2		2	
8	Интерактив мултимедиа воситаларидан фойдаланиш: <i>Интернет,Интерактив доска</i>	2	2		2	
9	Проектларга асосланган ўрганиш (Project based learning)	2	2			
10	Конструктив педагогика: Дарсда технологияни сингдириш	2	2			
	Жами: 20 соат	20	20	4	16	

Назарий ва амалий машғулотлар мазмуни

1-мавзу: Таржимон фаолиятида АТнинг ўрни ва моҳияти

Замонавий таржимонларга қўйиладиган талаблар. Ахборот-коммуникация технологиялари (АКТ)нинг таржимон фаолиятидаги ўрни. (сўзларни қайта ишлаш ва электрон почта; кидирув тизимлари; веб-сайтлар; лойиҳа иши ижтимоий дастурий таъминот; мобил таълим). Қўллашнинг афзалликлари ва камчиликларини муҳокама қилади.Професионал тармоқлар. Таржимон малака ва қобилиятларини АКТ ёрдамида ривожлантириш.

2-мавзу: Таржима жараёнида электрон луғатлар, Таржима сифатини

таъминлаш ва назорат қилиш, Таржимада маҳаллийлаштириш

(локализация)

Электрон луғатларни саралаш ва баҳолаш мезонлари. Электрон луғатлар сифати. Таржима жараёнида электрон луғатлардан фойдаланишда маълумотларнинг мазмуни, тузилиши, аниқлиги, ваколати ва объективлиги нуқтаи назаридан филтрлаш. Таржимада маҳаллийлаштириш (локализация).

3-мавзу: Компьютер воситасида таржимага оид электрон дастурлар билан

ишлаш

Технологиялардан фойдаланишда рақамли саводхонлик. Таржимага оид электрон дастурлар турлари. Компьютер воситасида таржимага оид электрон дастурлар билан ишлаш.

4-мавзу: Оффлайн ва Онлайн таржимон ва луғатлар билан ишлаш(Promt Expert), (Translate It!), (ABBYY Lingvo), (Google Translate), (SDL Trados studio)

Оффлайн ва Онлайн таржимон ва луғатлар имкониятлари. Оффлайн ва Онлайн таржимон ва луғатлардан таржима жараёнида фойдаланиш имкониятлари ва муаммолари. Оффлайн ва Онлайн таржимон ва луғатлар ва уларнинг таркибий элементлари. (Promt Expert), (Translate It!), (ABBYY Lingvo), (Google Translate),(SDL TRADOS STUDIO).

5-мавзу: Технологияларни ишлатишда рақамли саводхонлик: Нутқ синтези ва нутқни англаш тизимлари

Технологияларни ишлатишда рақамли саводхонлик. Таржима фаолиятида рақамли саводхонликнинг ўрни. Нутқ синтези ва нутқни англаш тизимлари. Таржима жараёнида Нутқ синтези ва нутқни англаш тизимларидан фойдаланиш.

6-мавзу: Оғзаки ва ёзма таржима жараёнида мобиль таржимон дастурлар билан ишлаш.

Мобиль таржимон дастурлар ва улардан фойдаланишнинг самарали йўллари. Турли хил мобиль таржимон дастурларидан фойдаланиш. Оғзаки таржима жараёнида мобиль таржимон дастурларидан фойдаланиш. Ёзма таржима жараёнида мобиль таржимон дастурларидан фойдаланиш.

7-мавзу: Компьютер орқали тил ўқитиш (Computer Assisted Language Learning: Cloze master, Lingualeo, Rosetta Stone, Duolingo).

Тил ўқитиш жараёнида ахборот технологияларининг ўрни. Компьютер орқали тил ўқитиш (Computer Assisted Language Learning). Компьютер орқали тил ўқитиш (Computer Assisted Language Learning) имкониятлари ва муаммолари. Тил ўқитиш дастурлари. Cloze master, Lingualeo, Rosetta Stone, Duolingo.

8-мавзу: Интерактив мултимедиа воситаларидан фойдаланиш:

Интернет,Интерактив доска

Тил ўқитиш ва таржимани ўқитиш жараёнида интерактив мултимедиа воситалари. Тил ўқитиш ва таржимани ўқитиш жараёнида интернет ва интерактив доскадан фойдаланиш.

9-мавзу: Проектларга асосланган ўрганиш (Project based learning)

Проектларга асосланган ўрганиш (Project based learning).Таржима малака ва кўникмаларни ривожлантиришда проектларга асосланган таълим технологияларидан фойдаланиш.

10-мавзу: Конструктив педагогика: Дарсда технологияни сингдириш

Конструктив педагогика тушунчаси ва асосий ёндошувлар. Таржима дарсларида конструктив педагогика технологияларини сингдириш.

Модулни ташкил этиш ва ўтказиш бўйича тавсиялар

“Таржимада ахборот коммуникацион технологиялари” курси маъруза ва амалий машғулотлар шаклида олиб борилади.

Таржимада ахборот коммуникацион технологиялари модули компьютер ва ахборот технологиялари воситасида ёзма равишда она тилига ва ундан чет тилига таржима ҳамда ахборот технологиялари соҳасида таржимага оид дастур ва асбоб-ускуналар билан атрофлича таништириш учун мўлажалланган. Мазкур Модул электрон луғатлар билан ишлаш, ёзма таржимада содда ва қўшма гапларнинг эквивалентини ҳар икки тилда тўғри топиш, ҳар икки тилга тўғри таржима қилиш йўлларини қамраб олади.

Дастурнинг ахборот-методик таъминоти

Модулни ўқитиш жараёнида ишлаб чиқилган ўқув-методик материаллар, тегишли соҳа бўйича илмий журналлар, Интернет ресурслари, мултимедиа маҳсулотлари ва бошқа электрон ҳамда қоғоз вариантдаги манбалардан фойдаланилади.

II. МОДУЛНИ ЎҚИТИШДА ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ

“Тушунчалар таҳлили” методи

Методнинг мақсади: мазкур метод талабалар ёки катнашчиларни мавзу бўйича таянч тушунчаларни ўзлаштириш даражасини аниқлаш, ўз билимларини мустақил равишда текшириш, баҳолаш, шунингдек, янги мавзу бўйича дастлабки билимлар даражасини ташхис қилиш мақсадида қўлланилади. Методни амалга ошириш тартиби:

- иштирокчилар машғулот қоидалари билан таништирилади;
- ўқувчиларга мавзуга ёки бобга тегишли бўлган сўзлар, тушунчалар номи туширилган тарқатмалар берилади (индивидуал ёки гуруҳли тартибда);
- ўқувчилар мазкур тушунчалар қандай маъно англатиши, қачон, қандай ҳолатларда қўлланилиши ҳақида ёзма маълумот берадилар;
- белгиланган вақт якунига етгач ўқитувчи берилган тушунчаларнинг тўғри ва тўлиқ изоҳини ўқиб эшиттиради ёки слайд орқали намойиш этади;
- ҳар бир иштирокчи берилган тўғри жавоблар билан ўзининг шахсий муносабатини таққослайди, фарқларини аниқлайди ва ўз билим даражасини текшириб, баҳолайди.

“Модулдаги таянч тушунчалар таҳлили”

Тушунчалар	Сизнингча бу тушунча қандай маънони англатади?	Қўшимча маълумот
Тил	Тил - маданиятнинг қуроли, воситасидир. У халқ маданияти воситасида инсон шахсиятини, тил соҳибини шакллантиради.	
Таржима	Таржима- бир тилдаги матнни бошқа тилда қайта яратишдан иборат ижод тури	
Ахборот	бу объект, жараён ёки ҳодисанинг	

технологиялари	ҳолати тўғрисида янги сифат маълумотларини олиш учун маълумотларни йиғиш, қайта ишлаш ва узатиш воситалари ва усуллари тўпламидан фойдаланадиган жараён.	
Электрон луғат	тез-тез морфологияни ва сўз бирикмаларини қидириш қобилиятини, шунингдек, таржима йўналишини ўзгартириш қобилиятини ҳисобга олган ҳолда керакли сўзни тезда топишга имкон беради.	

“SWOT-таҳлил” методи.

Методнинг мақсади: мавжуд назарий билимлар ва амалий тажрибаларни таҳлил қилиш, таққослаш орқали муаммони ҳал этиш йўлларни топишга, билимларни мустаҳкамлаш, такрорлаш, баҳолашга, мустақил, танқидий фикрлашни, ностандарт тафаккурни шакллантиришга хизмат қилади.

S – (strength)	• кучли томонлари
W – (weakness)	• заиф, кучсиз томонлари
O – (opportunity)	• имкониятлари
T – (threat)	• тўсиқлар

Таржимон дастурларни таҳлил қилинг ва ушбу жадвалга туширинг.

S		
W		
O		
T		

Хулосалаш» (Резюме, Веер) методи

Методнинг мақсади: Бу метод мураккаб, кўптармоқли, мумкин қадар, муаммоли характеридаги мавзуларни ўрганишга қаратилган. Методнинг моҳияти шундан иборатки, бунда мавзунинг турли тармоқлари бўйича бир хил ахборот берилади ва айтилган пайтда, уларнинг ҳар бири алоҳида аспектларда муҳокама этилади. Масалан, муаммо ижобий ва салбий томонлари, афзаллик, фазилат ва камчиликлари, фойда ва зарарлари бўйича ўрганилади. Бу интерфаол метод танқидий, таҳлилий, аниқ мантикий фикрлашни муваффақиятли ривожлантиришга ҳамда ўқувчиларнинг мустақил ғоялари, фикрларини ёзма ва оғзаки шаклда тизимли баён этиш, ҳимоя қилишга имконият яратади. “Хулосалаш” методидан маъруза машғулотларида индивидуал ва жуфтликлардаги иш шаклида, амалий ва семинар машғулотларида кичик гуруҳлардаги иш шаклида мавзу юзасидан билимларни мустаҳкамлаш, таҳлили қилиш ва таққослаш мақсадида фойдаланиш мумкин.

Методни амалга ошириш тартиби:

тренер-ўқитувчи иштирокчиларни 5-6 кишидан иборат кичик гуруҳларга ажратади;

тренинг мақсади, шартлари ва тартиби билан иштирокчиларни таништиргач, ҳар бир гуруҳга умумий муаммони таҳлил қилиниши зарур бўлган қисмлари туширилган тарқатма материалларни

ҳар бир гуруҳ ўзига берилган муаммони атрофлича таҳлил қилиб, ўз мулоҳазаларини тавсия этилаётган схема бўйича тарқатмага ёзма баён қилади;

навбатдаги босқичда барча гуруҳлар ўз тақдимотларини ўтказадилар. Шундан сўнг, тренер томонидан таҳлиллар умумлаштирилади, зарурий ахборотлар билан тўлдирилади ва мавзу

Таржима дастурлари					
ABBYY Lingvo		Google Translate		SDL TRADOS STUDIO	
афзаллиги	камчилиги	Афзаллиги	камчилиги	Афзаллиги	Камчилиги и
Хулоса:					

«ФСМУ» методи

Технологиянинг мақсади: Мазкур технология иштирокчилардаги умумий фикрлардан хусусий хулосалар чиқариш, таққослаш, қиёслаш орқали ахборотни ўзлаштириш, хулосалаш, шунингдек, мустақил ижодий фикрлаш кўникмаларини шакллантиришга хизмат қилади. Мазкур технологиядан маъруза машғулотларида, мустаҳкамлашда, ўтилган мавзуни сўрашда, уйга вазифа беришда ҳамда семинар машғулот натижаларини таҳлил этишда фойдаланиш тавсия этилади.

Технологияни амалга ошириш тартиби:

- қатнашчиларга мавзуга оид бўлган якуний хулоса ёки ғоя таклиф этилади;
- ҳар бир иштирокчига ФСМУ технологиясининг босқичлари ёзилган қоғозларни тарқатилади:

- иштирокчиларнинг муносабатлари индивидуал ёки гуруҳий тартибда тақдимот қилинади.

ФСМУ таҳлили қатнашчиларда касбий-назарий билимларни амалий машқлар ва мавжуд тажрибалар асосида тезроқ ва муваффақиятли ўзлаштирилишига асос бўлади.

Фикр: Таржима дастурлари ҳар доим ҳам ишончли эмас

Топшириқ: Мазкур фикрга нисбатан муносабатингизни ФСМУ орқали таҳлил қилинг.

Венн Диаграммаси методи

Методнинг мақсади: Бу метод график тасвир орқали ўқитишни ташкил этиш шакли бўлиб, у учта ўзаро кесишган айлана тасвири орқали ифодаланади. Мазкур метод турли тушунчалар, асослар, тасавурларнинг анализ ва синтезини турли аспект орқали кўриб чиқиш, уларнинг умумий ва фарқловчи жиҳатларини аниқлаш, таққослаш имконини беради.

III. НАЗАРИЙ МАТЕРИАЛЛАР

1-мавзу: Таржимон фаолиятида АТнинг ўрни ва моҳияти

Режа:

1. Таржимон фаолиятида АТнинг ўрни ва моҳияти
2. Таржима дастурлари ва иловалар
3. ИТ дан фойдаланиш усуллари ва замонавий ахборот тушунчаси.

Таянч тушунчалар: Традос, Промпт, Ретранс Виста.

1.Таржимон фаолиятида АТнинг ўрни ва моҳияти.

Ҳозирги вақтда таржимон фаолиятини ахборот технологияларидан фойдаланмасдан тасаввур этиб бўлмайди. Иш қидириш босқичида аллақачон таржимон турли хил сайтларга, потенциал мижозларнинг электрон почта манзилларига мурожаат қилади, унинг резюмесини юборади ва ҳоказо. Кейинги таржима учун матнни қабул қилиш, мижоз билан мулоқот қилиш ва таржимоннинг кейинги фаолияти ҳам ахборот технологиялари воситасида амалга оширилади. Буларнинг барчаси талабаларнинг келажакдаги касбий фаолиятида компьютердан қандай фойдаланишни ўргатиш зарурлигини келтириб чиқаради. Аммо ўқув тажрибаси шуни кўрсатиб турибдики, ўқувчиларни мавжуд бўлган ахборот технологиялари билан оддийгина таништириш самарали бўлмаяпти. Ушбу мураккаб касбий фаолиятнинг ҳар бир босқичида ахборот технологияларидан фойдаланиш ўзига хос хусусиятларга эга.

Илм-фан ва технология тез суръатлар билан ривожланмоқда, нашр этилган матнларда янги тушунчалардан фойдаланиш мумкин. Бу ҳолда, таржимонлар ва тадқиқотчилар таъкидлаганидек, турли хил илмий нашрларда, энциклопедияларда керакли маълумотларни қидириш муҳим

аҳамият касб этади. Бундай маълумотнома излаш таржима қилинган матнда ишлатилган тушунчалар билан танишиш, асосий тушунчаларни аниқлаш ва ишлатилган терминологияни аниқлаш имконини беради. Ахборотни ва маълумотни қидиришни маълум фан ва технология соҳаларига тегишли бўлган матнлар билан бошлаш керак, бу ерда ўрнатилган терминологияга эга бўлган кўплаб маълумотномалар мавжуд бўлиб, аста-секин янги, кам ривожланган билим соҳалари билан боғлиқ бўлган матнларга ўтиб, барқарор бўлмаган концепция аппарати билан боғлиқ. Шунинг учун биринчи босқичда маълумот излаш маълумотномалар ва энциклопедияларда, сўнгра ихтисослаштирилган илмий-техник журналларда, интернетдаги сўнги ахборот нашрларида ва мутахассислар билан маслаҳатлашувларда амалга оширилади, келгусида олинган маълумотлар таржимонга мос келадиган атамаларга тенг келадиган нарсаларни топишга ёрдам беради ҳамда таржимон томонидан ўзларининг терминологик картотекасига киритилади.

Ҳозирда таржима қилинган матнларнинг тор ихтисослашуви тобора равшанлашиб бормоқда, шунинг учун профессионал таржимонлар тез-тез таржима буюртмачиси бўлган фирма / корхона мутахассисларига мурожаат қилишади, улардан керакли маслаҳатларни олишади. Албатта, таржимон ўз ишида икки тилли луғатларни ишлатади, аммо илмий-техник матнни тушуниш ва талқин қилиш учун, аввало, мантиқ ва контекстга, шундан кейингина луғатга таяниш лозим бўлади.

Компютердан фойдаланиш, интернет орқали керакли маълумотларни сўраш қобилияти илмий ва техник матнлар таржимони фаолиятида ахборот-маълумот қидирувини сезиларли даражада кенгайтириши мумкин. Таржимонлар билан суҳбатлардан кўриниб турибдики, ўз фаолиятининг ушбу босқичида таржимон:

1. Маҳаллий маърузачилар билан профессионал суҳбат хоналарида қатнашиш.
2. Электрон луғатлар ва онлайн автоматлаштирилган таржима тизимларидан фойдаланиши;

3. Таржима мавзусидаги нашрларни излаши;
4. Таржимонлар форумларига ташриф буюриш, яъни профессионал мулоқот учун интернет имкониятларидан фойдаланиши;
5. Контекст ва терминологияни аниқлаштириш учун таржима мавзусидаги сўнгги янгиликларни кўриб чиқиш лозим бўлади.

Олинган маълумотлар таржимон томонидан бутун касбий фаолияти давомида сақланадиган электрон луғатга киритилиши мумкин.

Таржимон фаолиятининг кейинги босқичи синтез босқичи, яъни тушунилган матннинг ҳақиқий таржимаси. Матн яратишда бошланғич нукта - бу тушунчадир, бу матннинг семантик тузилишини ва у орқали мантикий тузилишини олдиндан белгилаб беради. Тушунилган матннинг мантикий тузилиши ва коммуникатив мақсадга мувофиқлиги, матнни яратишда амалда қўлланиладиган лингвистик воситалар репертуарини танлашни тақозо этади. Агар таржимонни тушуниш босқичида баённинг семантик томонини, матн муаллифининг ниятини қанчалик чуқур, тўлиқ ва аниқ тушуниши керак бўлса, у ҳолда мутаржимнинг таржимасини яратиш босқичида унинг фаолияти икки тил, икки маданият ўртасидаги турли хил ёзишмаларни аниқлаш, матнни юборувчи ва қабул қилувчини билиш билан боғлиқ бўлади. Матнни яратишда таржимон келажакдаги қабул қилувчининг тушунчасини моделлаштириши, шунингдек, рус тилидаги матнни тузишнинг дискурсив ва жанр параметрларини ҳисобга олиши керак. Рус тилида тушунарли матн яратиш босқичида таржима қилишда компьютер таржимонга ёрдам берди, бу қуйидагиларни амалга оширишга имкон беради:

1. Сўзларнинг синонимларини топинг.
2. Электрон луғатлардан фойдаланинг.
3. Патент ёки кўрсатма каби баъзи бир стандартлаштирилган жанрларни таржима қилишда электрон таржимондан фойдаланинг.
4. Энг мунозарали ёки контекст жойларини аниқлаштиришни талаб қиладиган таржимон ёзувлари тизимини яратинг.

5. Таржимани таржима мавзуси бўйича қўшимча маълумот берувчи интернет-ресурсларга кўприклар билан тўлдирилинг.

Мутаржим фаолиятининг яқуний босқичи таржимани текшириш ва топширишдир. Ҳозирда барча таржима қилинган матнлар электрон шаклда тақдим этилиши керак. Компьютер технологияларининг кенг имкониятлари таржима матнини таҳрирлаш ва форматлашни жуда осонлаштиради. Шундай қилиб, ушбу босқичда компьютер ёрдамида қуйидагилар мумкин:

1. Таржима матнидаги имло ва грамматик тузилмаларни текширилинг;
2. Форматлаш андозаларини қўлланг (мамлакатда умумий қабул қилинган талабларга мувофиқ);
3. Таржима қилинган ва таржима қилинган матн бўйича статистик маълумотларни олинг (белгилар, сўзлар, параграфлар ва бошқалар сони);
4. График элементлардан фойдаланинг (графикалар, диаграммалар, жадваллар, расмлар ва бошқалар).

Шундай қилиб, таълим олувчиларни ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда таржимон касбига тайёрлаш ҳар бир босқичда мутаржим олдида турган вазифаларнинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда босқичма-босқич амалга оширилиши керак. Ушбу жараённинг натижаси таржима компетенциясини шакллантириш, яъни битта тилда матндан маълумот олиш ва бошқа тилда матн (оғзаки ёки ёзма) яратиш ва уни узатиш қобилияти, касбий фаолиятда ва ўз-ўзини ўқитиш учун чет тилидан фойдаланиш қобилиятидир.

Гюгони таржима қилиш ва таҳрирлаш босқичлари Виктор Гюго машҳур "Париждан келган хонимларимиз" номи остида рус тилида нашр этилган машҳур "Нотре Даме де Париж" романининг муаллифи. (Аркадий Аверченко, сатирик) Таржимон учун энг муҳим босқич - бу таржима жараёнининг ўзи, чунки бутун ПД натижаси унинг қай даражада бажарилганига боғлиқ. Ушбу босқичда машинадан таржима дастурлари жуда фаол қўлланилади.

Машинавий таржима тизимига эквивалент, вариантли ва трансформацион таржима ёзишмаларини узатишни таъминлаш учун зарур грамматик маълумотлар (морфологик, синтактик ва семантик) билан жиҳозланган икки тилли луғатлар, шунингдек, матнни автоматик қайта ишлаш учун қабул қилинган ҳар қандай расмий грамматикани амалга оширувчи алгоритмик грамматик таҳлил воситалари киради. ...

Машинада таржима тизимида таҳлил ва синтезни таъминлайдиган кўйидаги расмий операциялар кетма-кетлиги жуда кенг тарқалган.

Биринчи босқичда матн киритилади ва киритилган сўз шакллари (маълум бир грамматик шаклдаги сўзлар, масалан, кўплик) кириш луғатида (таржима қилинган тилнинг луғати) морфологик таҳлил билан бирга изланади, шу вақт ичида ушбу сўз шаклининг маълум бир лексемага тегишли бўлиши аниқланади. (сўз луғатнинг бирлиги сифатида). Таҳлил жараёнида лингвистик тизимни ташкил этишнинг бошқа даражаларига тааллуқли маълумотларни сўз шаклидан ҳам олиш мумкин.

Кейинги босқичга муайян мавзудаги идиоматик ибораларни, фразеологик бирликларни ёки штампларни таржима қилиш киради (масалан, инглизча-русча таржимада, шунга ўхшаш иборалар, битта рақамли эквиваленти олинган тақдирда ва кейинги грамматик таҳлиллардан четлаштирилади); кириш тили доирасида ишлаб чиқарилган асосий грамматик (морфологик, синтактик, семантик ва лексик) хусусиятларини аниқлаш (масалан, отлар сони, феъл замонлари, берилган матндаги сўз шаклларининг синтактик вазифалари ва бошқалар); ҳомография резолюцияси (сўз шаклларининг конверсион омонимияси – масалан, инглизча тур от, сифат, эргаш гап, феъл ёки предлог бўлиши мумкин); лексик таҳлил ва лексемаларни таржима қилиш. Одатда, ушбу босқичда бир маъноли сўзлар кўп маъноли сўзлардан ажратилади (мақсадли тилда бир нечта таржима эквиваленти мавжуд), шундан сўнг аниқ сўзлар эквивалентлар рўйхати бўйича таржима қилинади ва контекстологик луғатлар деб номланган полисемантик сўзларни таржима қилиш учун фойдаланилади, уларнинг

луғати ёзувлари контекстни сўраш учун алгоритмдир. қийматнинг контекстли детерминантларининг мавжудлиги / йўқлиги.Қабул қилинадиган тил маълумотларини ҳисобга олган ҳолда зарур грамматик маълумотлар аниқланадиган якуний грамматик таҳлил (масалан, чана, қайчи каби русча исмлар билан феъл кўпликада бўлиши керак, бундан ташқари асл нусхада ҳам бирлик сон бўлиши мумкин).

Чиқиш сўз шакллари ва жумлаларни чиқиш тилида бир бутун сифатида синтез қилиш.

Маълум бир тил жуфтлиги морфологияси, синтаксис ва семантикасининг ўзига хос хусусиятларига, шунингдек, таржима йўналишларига қараб, умумий таржима алгоритми бошқа босқичларни ҳамда номланган босқичларнинг модификациясини ёки уларнинг кетма-кетлигини ўз ичига олиши мумкин, аммо замонавий тизимларда бундай турдаги ўзгаришлар одатда аҳамиятсиз. Таҳлил ва синтез сўз бирикмаларида ҳам, компьютер хотирасига киритилган бутун матн учун ҳам амалга оширилиши мумкин, иккинчидан, таржима алгоритми анафорик боғланишлар (масалан, олмошнинг ўрнини босадиган исм билан боғлаши - айтайлик, айнан шу изоҳдаги олмошнинг сўзи билан қавс ичида боғланиши) таърифини таъминлайди.

2. Таржима дастурлари ва иловалар

Традос, Промт, Ретранс Виста каби автоматлаштирилган ва машинавий таржима тизимларида "Транслатион Меморй" усули кенг қўлланилади ва таржимон таҳрирланган таржима намуналарини сақлаб қўйиши мумкин, бу машина келажакда автоматик равишда алмаштирилади.

Босқич	Дастур тури	Намунавий дастурлар
Мижоздан ҳужжатнинг асл нусхасини олиш	Электрон почта, фтп мижози, факс	The Bat!, CuteFTP Pro, VentaFax

Дастлабки таржима тайёрлаш	матнни қилишга	Оптик таниб олиш дастурлари	ABBYY FineReader
Ёзма таржима		Эрминология маълумотлар базаси, ТМ дастурлари	Prompt, Retrans Vista, Trados MultiTerm, Trados Workbench, Trados TagEditor
Таҳрирлаш		Электрон луғатлар	ABBYY Lingvo 12
Макет		Лаёут дастурлари	Quark xPress ва бошқалар.
Сифатни назорат қилиш ва тугалланган таржималар ва терминология маълумотлар базасини янгилаш		ТМ дастурлари	Trados MultiTerm, Trados Workbench
Таржима ҳужжатни юбориш, қабул олиш	қилинган миждозга шарҳларни қилиш ва ёзиб олиш	Электрон почта, фтп миждози, ТМ дастурлари	The Bat!, CuteFTP Pro, Trados Workbench
Таржима архивлаш	ва луғатни	Архивчилар	WinZip, WinRar
Тўловни буюртма қилиш		Бухгалтерия дастурлари	ProVision BusinessPack

Бизнинг нуқтаи назаримиздан, хотира таржимаси техник ҳужжатларни таржима қилишда калит ҳисобланади. Афзалликлари таржима ва таҳрирлаш натижаларини маълумотлар базасида сақлаш, "лойқа" қидириш имкониятидир. Камчиликларга қуйидагилар киради: маълумотлар базасида аналоглари кам сонли гугурт мавжуд бўлганда, қўлда таржиманинг улуши

катта, маълумотлар базасини дастлабки яратишга бўлган эҳтиёж. Бу шуни англатадики, Транслатион Меморй технологияси такрорланадиган матнларни таржима қилиш, уларнинг мавзуси ва тузилишига ўхшаш стандарт ҳужжатларни таржима қилиш учун жуда самарали восита бўлиб, масалан, шартномалар, кўрсатмалар, мақолалар, дастурий таъминотларнинг тавсифлари, қонунлар ва такрорланадиган қисмларни ўз ичига олган бошқа ҳар қандай ҳужжатлар. Бадиий таржима очилмаган бўлиб қолмоқда.

Традос тўплами ТМ дастурлари орасида энг оммабоп бўлиб қолаётганлиги сабабли, ПД-даги амалий таржимон учун марказий жой бу таржима маълумотлар базасини, луғатларни яратиш учун мўлжалланган ушбу пакетнинг турли қисмларини ўзлаштиришдир.

Бугунги кунда ПДни ахборотлаштириш - таржимонлар амалиётида электрон технологиялардан фойдаланиш нафақат вақт талаби, балки таржима жараёнини АКТ ёрдамида оптималлаштириш учун яхши имкониятдир.

3. ИТ дан фойдаланиш усуллари ва замонавий ахборот тушунчаси.

Таржима фаолиятида ИТ-дан фойдаланиш таржимоннинг касбий ва асосий (лингвистик, маданиятлараро, трансформацион, ахборот ва махсус) ваколатларининг мавжудлигини назарда тутуди, уларга эгалик қилиш ушбу фаолият турини муваффақиятли амалга оширишга имкон беради.

ИТ-дан фойдаланган ҳолда ёзма таржималарни самарали амалга ошириш фақат замонавий ахборот-маълумотнома ва терминологик қидириш воситаларини (электрон луғатлар ва маълумотлар базалари, чет тиллари сўз бирикмаси, Интернет-ресурслар) билишга асосланган ҳолда, контекст ва вазиятдан фойдаланиш асосида юқори даражадаги ахборот компетенцияси билан амалга оширилиши мумкин. Автоматлаштирилган ва машинавий таржима тизимлари, интернет орқали масофадан туриб ўзаро таъсир ўтказиш технологияларига эгалик қилиш.

Таржима фаолиятини кучайтириш учун ихтисослаштирилган дастурий таъминотнинг сўнгги версиялари ва интернет-ресурсларнинг олдинги версиялар билан таққослаши ҳамда АКТдан фойдаланмасдан таржималарни амалга ошириш усуллари ҳозирги пайтда таржимоннинг иши ИТ-дан фойдаланган ҳолда сезиларли даражада енгиллаштирилганлигини ва келажакда қўшимча функционал вазифалар ишлаб чиқилишини кўрсатмоқда. дастурий таъминот қобилиятлари, бу ПД жараёнини янада сезиларли даражада ўзгартиради. Бироқ, машинада таржима тезлиги ва қулайлигини бирлаштирган яқуний маҳсулот қачон пайдо бўлади, таржима хотираси технологияси ва сунъий интеллект инсон таржимонини алмаштириш имкониятлари номаълум бўлиб қолмоқда.

Хулоса қилиб айтганда, таржима фаолиятида ИТ-дан фойдаланиш таржимоннинг касбий ва асосий (лингвистик, маданиятлараро, трансформацион, ахборот ва махсус) ваколатларининг мавжудлигини назарда тутуди, уларга эгаллик қилиш ушбу фаолият турини муваффақиятли амалга оширишга имкон беради.

Саволлар:

1. Қайси иловалар автоматлаштирилган ва машинавий таржима тизимларида " Транслатион Меморй " усули кенг қўлланилади?
- 2.Таржима соҳасида ИТнинг ўрни ва моҳияти?
3. Ҳозирда барча таржима қилинган матнлар қайси шаклда тақдим этилиши керак ?
- 4."Традос" тўплами ҳақида маълумот беринг.

IV. АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ МАТЕРИАЛЛАРИ

1-мавзу: Таржима жараёнида электрон луғатлар, Таржима сифатини таъминлаш ва назорат қилиш, Таржимада маҳаллийлаштириш (локализация)

Компьютер технологиялари пайдо бўлиши билан дастурий таъминот яратувчилари янги турдаги луғатлар - электрон луғат яратдилар. Ушбу турдаги луғат лексикография тарихидаги мутлақо янги сўз бўлиб, унинг ривожланишидаги янги сифат босқичини белгилайди. Ҳозирда электрон луғатлар қоғоз луғатларнинг соясидан чиқиб, тил платформасида мустақил ўйинчиларга айланмоқда, бундан ташқари, тез орада қолган белгилар экспонатини Китоб музейида намойиш қиладиган ўйинчилар. Ахир, электрон луғатлар анъанавий луғатларга нисбатан бир қатор аниқ ва муҳим афзалликларга эга. Уларнинг ягона камчиликлари - бу шахсий компьютерга уланиш ва шунинг учун чекланган фойдаланиш. Бироқ, бу нуқсон тез орада бутунлай йўқ қилинади, кейин ҳеч бўлмаганда, асосан, компьютерлаштиришнинг тезлашиб бораётган суръатлари, шу жумладан, ноутбуклар мавжудлигининг тобора ортиб бориши туфайли содир бўлади..

Ҳозир чиқарилган электрон луғатлар жуда кўп, шунинг учун биз фақат икки тилли инглизча-русча ва русча-инглизча луғатларга эътибор қаратамиз. Масалан, энг таниқли иккитасини олайлик: МедиаЛингуа томонидан ишлаб чиқилган Аббйй-дан Лингво ва МультиЛех. Ушбу луғатларни таққослаш жуда қизиқ, чунки уларни яратадиган жамоалар электрон лексикография тамойиллари бўйича турли хил қарашларни билдирадилар.

1. "MultiLex" электрон луғатлари

MediaLingua компанияси MultiLex луғатларини яратишда жуда содда стратегияга амал қилади. У таниқли китоб нашрларининг рақамли нусхасини яратади. Компания веб-сайтида ушбу принципнинг формуласини топишингиз мумкин: "Электрон луғатлар таржимонлар, чет тиллари ўқитувчилари, талабалар ва мактаб ўқувчилари орасида машҳурлик ва эътирофга сазовор бўлган китобларнинг луғат базаларига асосланган." Баъзи

экспертларнинг фикрига кўра, бундай сиёсат MediaLingua ва рус луғатлари бозорининг "табiiй монополисти", "Рус тили" нашриёти ўртасидаги эксклюзив келишувга асосланган. MediaLingua нуқтаи назаридан электрон лексикографиянинг вазифаси анъанавий луғатни имкон қадар аниқроқ электрон шаклга ўтказишдир.

MultiLex луғати А.Д. томонидан тахрирланган "Янги катта инглизча-русча луғат" асосида яратилган. Шунингдек, кенгайтирилган версияси мавжуд бўлиб, унда асосий луғатга иқтисодий ва молиявий, ҳуқуқий, қурилиш, политехника луғатлари ва босиб чиқариш ва нашр этиш учун луғат қўшилади.

Албатта, Апресян луғати лексикографиянинг ажойиб ютуғидир, аммо МедиаЛингуа ёндашувининг камчиликлари бор. Биринчидан, анъанавий луғатлар лингвистик ҳақиқатдан анча орқада. Одатда, бу камида ўн йил. Электрон луғатларни деярли ҳар куни тўлдириш мумкин. Иккинчидан, юз минглаб луғат ёзувларини ўз ичига олган луғатларда, қанча малакали лексикографлар тузган бўлишидан қатъи назар, ҳар доим хато ва ноаниқликлар мавжуд, сўзларнинг қўшимча маънолари пайдо бўлиши ҳақида гапирмаса ҳам бўлади. Қоғоз прототипига қаттиқ боғланиш электрон луғатни тузатишга ва тўлдиришга, айниқса луғат ёзувининг тузилишини ўзгартиришга имкон бермайди.

2 "Lingvo" электрон луғатлари

АВВҮҮ бошқача ва аҳтимол янада истиқболли йўл тутди. Албатта, уларнинг катта электрон луғати Лингво 12 ҳам лицензияланган қоғозли луғатларга эга - политехника, ҳуқуқий, иқтисодий, молиявий, тиббий ва жуда ўз вақтида - динамик равишда янгиланган компьютер луғати. Аммо Лингвонинг асоси, компаниянинг лингвистик бўлими бошлиғи Владимир Селегейнинг сўзларига кўра, ўз дизайнидаги электрон луғатдир. Лингвонинг ҳар бир янги версияси долзарб луғат билан тўлдирилиб, топилган хатолар ва ноаниқликлар тузатилди. Шундай қилиб, лексикографик тадқиқотлар туфайли "АВВҮҮ English-Russian" луғати тил амалиётига яқин

АВВУҮ бахтли топилмаси - барчани ўзларининг Интернет-сайтларига ўзлари яратган луғатларни жойлаштиришга таклиф қилишдир. Лексикографик ишда фойдаланувчиларнинг бу иштироки очик Интернет-жамоалар руҳига мос келади. Сайтда аллақачон 23 та қўшимча луғатлар мавжуд. Бундан ташқари, ҳар бир киши уларни Интернетдан юклаб олиши ва ҳеч бўлмаганда ҳамма нарсани асосий версияда мавжуд бўлганларга бириктириши мумкин. Айтишим керакки, Лингво-12 нинг асосий версиясида бир миллион икки юз мингдан ортиқ ёзув мавжуд. Бундан ташқари, асосий мақолалар пухта ишлаб чиқилган. Масалан, "бориш" сўзидаги энг катта мақола йигирма беш мингдан ортиқ белгидан иборат эмас.

Электрон луғатлар ҳақида гап кетганда, сизнинг эътиборингизни жалб қиладиган биринчи нарса бу -ҳажмнинг кескин камайиши. Ўн граммли компакт-дискда вазни йигирма беш килограмм бўлган қалин луғатларнинг бутун жавони жойлашган. Аммо, табиийки, бу асосий нарса эмас. Электрон луғат китоб лексикографиясининг асосий қарама-қаршилигини тубдан четлаб ўтиши муҳим: луғат қанча кўп маълумот тақдим этса, унинг илмий аппарати шунчалик ривожланган бўлса, ундан фойдаланиш шунчалик қийин бўлади. Шунинг учун классик луғатлар икки тоифага бўлинади. Биринчиси машҳур, нисбатан қулай, аммо жуда оддий. Иккинчиси - излаётган маълумотингизни тезда олишингизга имкон бермайдиган батафсил академик нашрлар.

Замонавий электрон луғатлар нафақат китоблар ҳажмидан сезиларли даражада ошибгина қолмай, балки бир неча сония ичида керакли сўз ёки иборани топади. Бундан ташқари, сиз исталган шаклда қидиришингиз мумкин. Баъзилар, Лингво сингари, барча асосий офис дастурларига ўрнатилади ва таъкидланган сўзни бир нечта тугмачаларни босиб таржима қилиш мумкин.

3.Электрон луғатларнинг афзалликлари

Анъанавий ёндашувда киришнинг минимал бирлиги белги (луғат ёзувининг номи) ҳисобланади: сиз бизнинг мақоламизда жавобни ўз ичига олганлигини аниқлаш учун мақолани тўлиқ ўқишингиз керак. Оксфорд каби

луғатлар учун бу жиддий муаммо туғдиради. Масалан, "тўсиқ" феълнинг атиги 400 та асосий маъноси бор (ва уларнинг кўплари пастки маъноларга эга).

Фойдаланувчи луғат иложи борича керакли маълумотларни локализация қилишни хоҳлайди. Шу билан бирга, биз таржима эквивалентини автоматик танлаш ҳақида гапирмаяпмиз (агар таржима луғати ҳақида гапирадиган бўлсак). Луғат жавобининг ўзига хос хусусияти шундаки, у сўз ёки сўз бирикмаси ҳақида жуда хилма-хил маълумот беради ва нафақат таржимага мос келади, балки фойдаланувчига бир неча мумкин бўлган асосли алтернативаларни фаол танлаш имконини беради.

Бироқ, сўровга луғатнинг етарлича реакцияси муаммосини ҳал қилишга уриниш муқаррар равишда қоғоз луғатидан кўчирилган луғат материалининг қаршилигига дуч келади.

Электрон луғатларда нафақат транскрипция мавжуд, балки сўзларни ҳам талаффуз қилиш мумкин. Бу ерда иккита ёндашув мавжуд. Овоз синтезатори МультиЛех-га ўрнатилган ва барча сўзлар талаффуз қилинади. Бироқ, ушбу ёндашувга транскрипция орқали назорат қилмасдан тўлиқ ишониш хавфли. Синтезатор урғуни нотўғри жойлаштириши ёки ҳатто сўзнинг талаффузини бузиши мумкин. АВВҮҮ Лингвода асосий луғат Оксфордда жойлашган маърузачи томонидан айтилган.

Аммо, албатта, яхши электрон луғатларнинг энг муҳим афзаллиги - бу нафақат луғат ёзувининг сарлавҳаси билан, балки бутун луғатларнинг катта ҳажмида бир вақтнинг ўзида қидиришдир, бу қоғоз кўринишида шунчаки ҳақиқий эмас. Бундай изланиш сўзнинг кўп ўлчовли портретини яратади, шу билан бирга унинг ишлатилишининг ўзига хос намуналари ва сўз пайдо бўладиган барқарор ибораларгина эмас, балки сўз тузиш қоидалари бўйсунадиган лингвистик қонунлар луғат кириш чуқурлигидан чиқариб ташланади. Ҳатто мобил электрон луғат ҳам тилнинг барча бир лаҳзали ҳаракатларини акс эттира олмайди, лекин бу фойдаланувчини лексикографнинг ҳаммуаллифига айлантириб, ушбу ўзгаришларни очиш ва

тушуниш учун калит беради. Бу аниқ семантик таржима зарур бўлганда жуда муҳимдир, чунки бу мос келадиган иборани танлаш вазифаси эмас, балки кенг маънода бошқа маданиятнинг тилидан фойдаланган ҳолда битта маданиятни намоёниш қилишдир. Шунинг учун, Лингво-да сиз ўзингизнинг луғатингизни умумий қобил остида қуришингиз мумкин.

Тил ҳақиқий ҳаётнинг аксидир. Ва ҳаёт бир жойда турмайди: ишлаб чиқариш, Модул, бизнес, маданиятнинг янги тармоқлари пайдо бўлади. Оддий сўзлашув тилига янги сўзлар, атамалар ва барқарор иборалар киради. Ўн йил аввалги ватандошларимиз нутқида "ушлаб туриш", "транш" каби сўзларни тасаввур қилиш мумкинми? "Охирги фойдаланувчи" ибораси уларни ҳайратга солган бўлар эди ва ҳеч ким "совун" сўзи компьютер жарғонида электрон почта хабарини (инглизча "е-маил" сўзининг рус тилидаги бепул транскрипцияси) англантишини тахмин қилмаган бўлар эди.

Бу сўзларнинг барчаси "қоғозли" луғатларда уларни тайёрлаш учун жуда кўп вақт талаб қиладиган оддий сабабларга кўра етарли даражада акс эттирилиши мумкин эмас. Шундай қилиб, мен илгари айтиб ўтган Мюллернинг таниқли инглизча-русча луғати, фойдаланишнинг нисбатан қулайлиги (оғир бўлса ҳам, бир жилд!) Ва таркибнинг тўлиқлигини бирлаштирган, 1960 йилда нашр этилган ва шу вақтдан бери 1978 ва 1994 йилларда фақат косметик ўзгаришларга учраган. йил.

"Ким болани тўғри исм билан чақиради", дейди Шекспир. Таржима ва таҳрирловчининг қийноқлари асосан сўз, ибора, ибора, чет эл ҳақиқати ва бошқа кўп нарсалар учун "тўғри исм" ни танлаш билан боғлиқ. Ва тўғри сўзни тўғри танлаш, манба тилидаги сўз учун "тўғри исм" асосан луғат билан ишлаш, аниқроғи луғатлар билан ишлаш қобилияти ва санъати билан белгиланади.

Барча замонавий лексикографиянинг ўзига хос хусусияти бу сўзнинг кенг маъносида филология ва маданиятнинг синтезидир. Ҳар қандай миллат маданиятининг муҳим қисми унинг тили орқали амалга оширилади ва тил ўзининг барча бойликларида, аввало, луғатда белгиланади.

Маданият воситаси ва унинг калити сифатида луғатнинг алоҳида ролидан хабардор бўлиш урушдан кейинги Европа ва Америкада мисли кўрилмаган лексикографик фаолликни келтириб чиқарди.

Таржима ва анъанавий амалиётга келсак, мунозара асосан лингвистик луғатларга қаратилади, гарчи энциклопедик луғатлар (биринчи навбатда терминологик луғатлар) ҳам таржима қилишда ва махсус характердаги кўплаб материалларни таҳририят тайёрлашда муҳим рол ўйнайди. Тилшунослик луғатини тавсифлашнинг асосий объекти сўз - тилнинг бирлиги, уни ҳар хил жиҳатларидан (семантик тузилиши, услубий атрибуцияси, келиб чиқиши ва ҳоказо) тавсифлаш мумкин, чунки луғатларнинг ҳар хил турлари мавжуд. ... Улар асосан иккита омил билан белгиланади: таркиби ва тушунтирилган сўзлар сони, яъни. луғат луғати; сўзнинг маъносини тушунтириш табиати.

Бадиий асарни, илмий, ўқув ва маълумотномаларни таржима қилишда ва уни нашрга таҳририят тайёрлашда луғат муқаррар равишда таржимон ва муҳаррирнинг асосий воситаси ҳисобланади.

Ўз-ўзидан равшанки, икки тилли таржима луғати таржимон ва муҳаррирнинг энг муҳим ёрдамчиси, воситаси. Рус луғатшунослиги бундай луғатларни тузишда катта тажриба тўплаган.

Аммо шуни таъкидлаш керакки, матнларни нашрга тайёрлайдиган барча мутахассислар - таржимонлар ва муҳаррирлар бир хил позицияда эмаслар. Масалан, француз ва италян тилидан таржимонларнинг ихтиёрида бундай кенг ва батафсил маълумотнома мавжуд эмас. Бундан ташқари, икки тилли таржима луғатлари ҳар доим ҳам таржимон талаб қиладиган барча контекстли маъноларни ўз ичига олмайди. Шунинг учун манба тилининг бир тилли тушунтириш луғатларига мурожаат қилиш зарурати келиб чиқади.

Баъзи ҳолларда тезаурус - инсон билимларининг айрим соҳаларига тааллуқли луғат қатламларини тўлиқ акс эттирадиган луғат ёрдамига мурожаат қилиш тавсия этилади. Бундай луғат, масалан, "Рогетнинг инглизча сўзлар ва

иборалар тезоруси", олтига бўлимни ўз ичига олади: мавҳум муносабатлар; бўш жой; материя; разведка; ирода; ҳиссиётлар.

Таржима қилиш ва таҳрирлаш жараёнида манба тилининг изоҳли луғатларидан, мақсадли тилдан ва луғат-тезаурийлардан фойдаланишга мурожаат қилиш зарурати шундан келиб чиқадики, икки тилли таржима луғати ҳар доим ҳам сўзнинг ўзига хос контекстуал маъносини бера олмайди ва бу маъно тушунтириш луғатлари томонидан тақдим этилган энг яқин синонимларнинг маънолари орқали аниқланиши мумкин. Ҳатто энг яқин синонимларнинг маънолари ҳам сўзнинг мумкин бўлган барча маъноларини тугата олмайди. Бироқ, таржимон ва муҳаррир сўзнинг меъёрий маъноларини қанчалик кўп аниқлай олса, аниқ контекстли маъно топиш жараёни шунчалик осонлашади.

Синоним луғатлар - манба тилида ва таржима қилинган тилда - таржимон ва муҳаррир ишида катта ёрдамга айланади. Агар манба тили синонимлари луғатидан манба тили сўзининг меъёрий ёки контекст маъносини топиш қийин бўлса, ушбу сўзнинг синонимлари топилади ва кейинчалик улар икки тилли таржима луғатидан қидирилади ва ушбу қийматларнинг қайси бири ўзига хос талаб қилинадиган контекстли маънога яқинроқ бўлишини аниқлашга ҳаракат қилади. Ёки сўзнинг маъносини асл матндан аниқлаб, икки тилли таржима луғатидан фойдаланган ҳолда, улар мақсад тилининг синонимлари луғатига мурожаат қилишади ва ундан маъно изланаётган контекстли маънога яқин бўлган синонимни излашади. Рус тилига таржима қилишда "Рус синонимлари луғати" дан фойдаланиш мақсадли бўлади. А.П. Евгениева - рус тили синонимлари тўлиқ тўпламининг биринчи тажрибаси, унда юқорида келтирилган сўзларнинг ҳар бирининг ишлатилишини тушунтириш кўплаб иллюстрациялар билан тасдиқланган, шунингдек З.Е.нинг "Рус синонимлари луғати". Александрова.

Одатда, улар антонимик луғатларга мурожаат қилишни машқ қиладилар – антонимик таржимани амалга оширишда ёки сўзнинг ўзига хос

контекстуал маъносини антоним сўзининг маъноси билан аниқлаш мумкин бўлган ҳолларда.

Баъзан мақсадли тилнинг синоним луғатларидан фойдаланишни мақсадли тилнинг омоним луғатларидан фойдаланиш билан бирлаштириш керак - айниқса, ўша қийин ҳолатларда, мақсад тилидаги сўз полисемиянинг кулаши натижасида пайдо бўлган омоним. Икки тилли таржима луғатидан фойдаланиш билан бир қаторда, манба тилининг омонимлар луғатига муурожаат қилиш ҳам фойдали бўлади.

Икки тилли таржима луғатларида алоҳида-алоҳида фразеологик бирликлар - тўлиқ ёки қисман қайта ўйланган маънога эга сўз бирикмаларига тўхталиш керак. Ҳеч бир луғат контекстда фразеологик бирликларнинг барча ишлатилишини таъминлай олмайди, аммо у қанчалик тўлиқ ва вакили бўлса, шунча кўп фразеологик бирликлар берилиши мумкин, структуравий ва семантик жиҳатдан фразеологик бирликлар семантизацияга дучор бўлади. Бироқ, структуравий ва семантик жиҳатдан мураккаб фразеологик бирликларни таржима қилишда, айниқса, контекстни ўзгартирганда, бу таржимон ва муҳаррирнинг ижодий интуитивлиги муҳим рол ўйнайди.

Таржимон ва муҳаррир ишида махсус терминологик луғатларнинг аҳамиятини таъкидлаб бўлмайди. Қандайдир бир энциклопедик луғат бўлиб, терминологик луғат ҳар қандай мутахассислик шартларини тушунтиради. Энг қиммат ва энг кам тарқалгани икки тилли терминологик луғатлар бўлиб, бу ерда битта тилнинг атамалари бошқа тилнинг терминлари билан изоҳланади (мисол сифатида Буюк инглиз-рус политехник луғати ва босмаҳона ва нашриётнинг инглизча-русча луғатини олайлик). Терминологик луғатнинг вазифалари (хусусан, кўп тилли) луғат луғатини ташкил этувчи сўзлар ва ибораларнинг грамматик, услубий ёки бошқа лингвистик хусусиятларини ўз ичига олмайди. Терминологик луғатнинг сўзлиги (ўзига хос энциклопедик луғат сифатида) лингвистик луғат сўзлигидан тубдан фарқ қилади: унга, қоида тариқасида, фақат исмлар ёки исмли сўз бирикмалари киради.

Овозли сўзларни жойлаштириш принципи ҳам тубдан фарқ қилади: терминологик луғатда алфавитли ички тизим қабул қилинган. Етакчи атамалар алифбо тартибида келтирилган. Таърифланадиган ва аниқловчи таркибий қисмлардан ташкил топган мураккаб атамаларни аниқланадиган сўз билан излаш керак. Ҳар қандай билим соҳаси терминологияси билан тўйинган матнларни таржима қилишда ва таҳрирлашда қуйидагиларни ёдда тутиш керак. Битта, айниқса политехник луғат, ҳатто катта ҳажмига эга бўлса ҳам, ягона қўлланма бўлиб хизмат қилиши мумкин. Политехник луғат билан биргаликда мумкин бўлган энг катта ҳажмдаги икки тилли таржима луғатидан, шунингдек, тармоқ луғатидан фойдаланиш тавсия этилади - баъзи ҳолларда тор тармоқ луғати ҳам мавжуд.

Саволлар:

1. MultiLex бу қандай луғат?
2. Лингво-12 нинг асосий версиясида қанча ёзув мавжуд?
3. Тилшунослик луғатини тавсифлашнинг асосий объекти нима?
4. Қайси турдаги луғатлар контекст маънони ўз ичига олади?

2-мавзу: Компьютер воситасида таржимага оид электрон дастурлар билан ишлаш

ПСБ тизимларидан фойдаланиш бўйича шарҳларга кўра, энг машҳур тизимларга қуйидагилар киради:

- ABBYY Aligner
- Deja Vu
- OmegaT
- SDLX
- Trados
- STAR Transit
- Wordfast

Луғатни тавсифлашда сўз бирикмаси вакиллик ва шу билан нормативликка, корпус версияси (келишув) эса тўлиқ тавсифга йўналтирилган.

Луғат лексеманинг турли маъноларда турли хил ишлатилишини таҳлил қилиб, ўзгармасликни, ўзгарувчанликни - ўзгарувчанликни топишга интилади. Шунинг учун сўзнинг келишувда ифодаланиши мисолларни (ишлатилиш контекстини) биринчи ўринга, луғатга эса луғатни киритишга имкон беради.

Луғат ва мувофиқлик ўртасидаги яна бир туб фарқ, тўлиқлик атамасини турлича тушунишга асосланади: сўз бойлигининг тўлиқлиги маъноларни тўлиқ тавсифлашга интилиш билан, келишувнинг тўлиқлиги тегишли корпус тавсифининг тўлиқлиги билан белгиланади. Бу уйғунликда грамматик (морфологик) маълумотларга бўлган асосий эҳтиёжни англатади, бу характеристикани тавсифлашга ёрдам беради ва агар керак бўлса - шаклларни ажратади ва луғатда семантик таҳлил қилиш (маъноларни тавсифлаш ёки изоҳлаш) зарурлигини англатади. Таржима дастурларидан ташқари, компьютер интернетга кириш имкониятини очади, бу ерда ҳар қандай маълумотни бир неча сония ичида топиш мумкин (албатта фақат ишончли манбалардан фойдаланган ҳолда). Википедия сингари кўп тилли манбалар - бу тор доирадаги асл ва таржима қилинган тилларнинг терминологиясини таққослаш учун турли хил тилларда сўзлашувчилар томонидан битта мавзу бўйича ёзилган мақолалар ўртасида алмашиш имконини берадиган жуда катта ёрдамдир. Бундан ташқари, Гугл қидирув тизимидан фойдаланиб, сиз мақсадли тилда она тилида сўзлашувчилар учун, одатда, қабул қилинган сўзни танлаш учун маълум бир иборани ишлатиш частотасини таққослашингиз мумкин. Гугл сўзларни алоҳида сўзларни эмас, балки ибораларни излаши учун уларни тирноқ ичига олиш керак. Масалан, "шиддатли ёмғир" - 7 210 000 натижалар, "кучли ёмғир" - 214 000. Шундай қилиб, биз шуни хулоса қилишимиз мумкинки, инглиз тилида "кучли ёмғир" дан фойдаланиш частотаси анча юқори ва шунинг учун ушбу хусусиятдан фойдаланиш афзалроқ маълум бир матндаги иборалар. Худди шу

функцияларни ва бошқа кўплаб функцияларни таржимонлар, тилшунослар ва филологларнинг матн корпорациялари ва уларнинг асосида яратилган махсус дастурлар сингари махсус воситаси бажаради. Матн корпуси - бу маълумотлар корпусининг бир тури, унинг бирликлари матнлар ёки уларнинг жуда муҳим қисмлари, масалан, берилган муаммоли майдон матнлари макроструктурасининг баъзи тўлиқ қисмларидир. Матн корпусининг асосий мақсади тилни иложи борича тўлиқ акс эттириш, шу билан тилнинг луғати ва грамматикасини ўрганиш учун материал беришдир. Маълум бир корпусга мувофиқлик - бу сўзларнинг ишлатилиши рўйхати, корпус элементлари, барча контекстларга ишора қилади. Луғатлар ва келишикларнинг фарқлари - вакиллик, ўзгармас йўналиш, семантик ёки грамматик таҳлил. Қуйидаги фарқларни шакллантириш мумкин:

Шундай қилиб, "корпус - бу маълум бир тилни ёки тил вариантини лингвистик тадқиқотлар учун маълумот манбаи сифатида имкон қадар тақдим этиш учун ташқи мезонларга мувофиқ танланган электрон шаклдаги матнлар тўпламига асосланган маълумот-маълумот тизимидир".

Корпусга кириш ҳуқуқига эга бўлган тилшунос бир неча сония ичида матндаги миллионлаб сўзлардан сўз ёки иборанинг барча мисолларини кўриши мумкин. Луғат таркибида чексиз (доимий равишда ривожланиб борадиган) монитор корпуслари катта рол ўйнайди, чунки улар лексикографларга тилга кириб борадиган янги сўзларни ёки уларнинг маъносини ўзгартирадиган мавжуд сўзларни ёки услубга мувофиқ фойдаланиш мувозанатини кузатиб боришга имкон беради. Матн корпусини тақдим этиш ва сақлаш усули маълумотларни сақлаш ва қайта ишлашнинг замонавий компьютер технологияларига асосланган.

Ва ниҳоят, таржимонлар кўплаб форумларда ва блогларда тажриба алмашишлари ва бир-бирларига ёрдам беришлари мумкин.

Хулоса ўрнида компьютер таржимон воситаси сифатида унга қуйидаги имкониятларни беради: электрон (онлайн) луғатлар, компьютер ёрдамида таржима (CAT-дастурлар), корпуслар ва келишувлар билан ишлаш ва ниҳоят,

форумлар ва блоглар орқали тажриба алмашиш ва маслаҳатлашиш имконияти. Бу таржима ишининг самарадорлигини тарихда мисли кўрилмаган даражага олиб келади. Келинг, автоматлаштирилган матнли таржима дастури - Сократс Персонал билан ишлашни машқ қилайлик. Бу Россияда ишлаб чиқарилган ва Россиянинг Арсенал компанияси томонидан чиқарилган бир қатор дастурий маҳсулотлар дастуридир. Руссиян Оффис дастурлари қаторига кўплаб таниқли лексикон матн муҳаррири ва бошқа дастурлар киради.

Арсенал Сомпанй Сократс Персонал 4.0 нинг рўйхатдан ўтмаган нухасини 21 кун давомида синов режимида ишлашига рухсат беради. Сиз дастурни компаниянинг веб-сайтида рўйхатдан ўтказишингиз мумкин.

Сократ - инглиз тилидан рус тилига таржима тизими ва аксинча матн мавзусини автоматик равишда ҳисобга олади Сиз форматлашнинг барча хусусиятларини сақлаган ҳолда ҳужжатни таржима қилишингиз мумкин. Сократни ҳужжатларни сканердан тезда киритиш ва уларни таржима қилиш учун FineReader матнни аниқлаш тизими билан биргаликда ишлатиш мумкин.

Сократнинг Интернет версияси WWW саҳифаларини тўғридан-тўғри браузерга таржима қилади. Интернетда сайр қилишда, агар хоҳласангиз, инглиз, немис ва француз тилларидаги веб-саҳифаларнинг асл матнини, шунингдек, дизайни сақланиб рус тилига таржимасини кўришингиз мумкин.

Сократ тизимининг шахсий версияси фақат инглиз тилини "тушунади", у Windows слипбоардидан матн парчаларини таржима қилади, шунингдек, инглизча-русча ва русча-инглизча луғат сифатида хизмат қилиши мумкин. Бундан ташқари, инглиз тилидаги дастурларнинг ўрнатилган ёрдам тизимларидан (ХЕЛП) хабарларни таржима қилиш учун жуда қулайдир.

Сократ-Словар - икки томонлама рус-инглиз ва немис-инглиз луғатлари билан жиҳозланган тезкор таржимоннинг ёрдамчиси, бир Европа тилидан бошқасига таржима қилиш учун қўшимча луғатлар билан алоҳида жиҳозланиши мумкин.

Сократнинг профессионал таржима тизими қўшимча тематик луғатларни ишлатишга ва ўзингизнинг сўз бирикмаларингизни яратишга имкон берувчи энг кучли маҳсулотдир. Асосий инглизча-русча версиядан ташқари, немис ва француз тилларини қўллаб-қувватлайдиган версияси ҳам мавжуд.

Дастурни ишга тушириш: Бошлаш → Барча дастурлар → Таржимонлар → Русча офис → Сократ Персонал.

Луғат режимини ёқинг. Дастур ойнаси очилганда, фақат Луғат ёрлиғини босинг. Иш майдони уч қисмга бўлинган: луғат ойнаси, кириш майдони, таржима ойнаси.

Корпусга кириш ҳуқуқига эга бўлган тилшунос бир неча сония ичида матндаги миллионлаб сўзлардан сўз ёки иборанинг барча мисолларини кўриши мумкин. Луғат таркибида чексиз (доимий равишда ривожланиб борадиган) монитор корпуслари катта рол ўйнайди, чунки улар лексикографларга тилга кириб борадиган янги сўзларни ёки уларнинг маъносини ўзгартирадиган мавжуд сўзларни ёки услубга мувофиқ фойдаланиш мувозанатини кузатиб боришга имкон беради. Матн корпусини тақдим этиш ва сақлаш усули маълумотларни сақлаш ва қайта ишлашнинг замонавий компьютер технологияларига асосланган.

Луғатдан сўзнинг таржимасини қуйидаги йўллар билан олишингиз мумкин:

- кириш майдонига сўзни киритинг. Луғат базаси бўйлаб ҳаракатланиш ҳарфларни киритишда, максимал даражада мос келгунига қадар амалга оширилади.
- Буфердан кириш майдонига сўзни жойлаштиринг. Бундай ҳолда, танланган сўз билан максимал даражада мос келадиган сўзга тез сакраш амалга оширилади.
- кириш майдонининг тарих ойнасидан олдин таржима қилинган сўзни танланг. Бундай ҳолда, киритилган сўз билан максимал даражада мос келадиган сўзга тез сакраш амалга оширилади.

- бошқа дастурда сўзни танланг ва Шифт тугмачасини босиб ушлаб тулинг ва сичқончанинг ўнг тугмачасини босинг. Очилган ойнада танланган сўзнинг таржимаси акс этади.

- буферга керакли сўз жойлашгандан сўнг, тезкор тугмалар бирикмасидан фойдаланинг.

Энди Таржимон режимини ёқинг. Дастур ойнаси очилганда, фақат Таржимон ёрлиғини босинг. Таржимон ойнаси 2 қисмга бўлинади: текст матни ойнаси (юқорида) ва таржима ойнаси (пастда).

Таржимон ёрлиғининг юқори ойнасига маттни ёзинг (ёки нусха олинг). Киритилган маттни таржима қилиш учун асбоблар панелидаги Таржима тугмачасини босинг ёки Таржима менюсидан Таржима буйруғини танланг. Шундан сўнг, таржима хатчўпнинг пастки ойнасида пайдо бўлади. Таржима натижалари файлга сақланиши ёки буферга жойлаштирилиши мумкин.

Дастур маттни файлдан таржима қилиши ҳам мумкин. Бунинг учун дастур ойнасида Файл менюсидаги Опен бандини танланг. Файлни очиш ойнаси пайдо бўлади. Керакли файлни очинг. Дастур таржиманинг асл нусхасини Транслатор ёрлиғининг юқори ойнасига, унинг таржимасини пастки қисмига жойлаштириш орқали амалга оширади.

САТ тизимларининг афзалликлари

Нега бугунги кунда профессионал таржимонлар автоматлаштирилган таржимани афзал кўришади? Жавоб жуда оддий. САТ тизимларининг энг катта афзаллиги "Таржима хотираси" дир.

Бу сизга таржима маълумотлар базасида маълумотларни тўплаш ва билимларнинг турли соҳаларида тематик луғатларни яратиш имконини беради. Шундай қилиб, таржимонга аввал қилган ишларини қайта таржима қилиш шарт эмас. Маълумотлар базасида юқори сифатли таржимани тезда амалга оширишга имкон берадиган катта ҳажмдаги маълумотлар ва тайёр таржима андозалари сақланади.

Тафсир қилиш технологиялари борми?

Кўпгина дастурлар ва технологиялар таржимада мутахассисларга ёрдам бериш учун келган бўлса ҳам, таржима соҳаси, хоҳ у синхрон ёки кетма-кет таржима бўлсин, ҳали ҳам таржимоннинг касбий маҳоратига таянади.

Смартсат таржимасини автоматлаштириш тизими матнли таржима дастури ва сканер қилинган ҳужжатлар ва расмларни таниб олиш дастурининг функцияларини бирлаштиради, шунинг учун у билан ишлаш жуда қулайдир. Бу булутли платформа, яъни барча ҳужжатлар ва ҳисоблаш қуввати узок серверларда жойлашган бўлиб, унга шахсий кабинет орқали исталган қурилмадан кириш мумкин - бу компьютер, планшет ёки телефон.

Сократ тизимининг шахсий версияси фақат инглиз тилини "тушунади", у Windows слипбоардидан матн парчаларини таржима қилади, шунингдек, инглизча-русча ва русча-инглизча луғат сифатида хизмат қилиши мумкин. Бундан ташқари, инглиз тилидаги дастурларнинг ўрнатилган ёрдам тизимларидан (ХЕЛП) хабарларни таржима қилиш учун жуда қулайдир.

Саволлар:

1. Асосий инглизча-русча версиядан ташқари қайси тилларни қўллаб қуватлайдиган версия мавжуд?
2. Арсенал Компани Сократес Персонал 4.0 нинг рўйхатдан ўтмаган нусхасини нечи кун давомида ишлатиш мумкин?
3. ПСБ тизимларидан фойдаланиш бўйича шарҳларга кўра, энг машхур тизимларга қайси иловалар қиради?
4. Нега бугунги кунда профессионал таржимонлар автоматлаштирилган таржимани афзал кўришади?

3-мавзу: Оффлайн ва Онлайн таржимон ва луғатлар билан ишлаш(Prompt Expert), (Translate It!), (ABBY Lingvo), (Google Translate),(SDL TRADOS STUDIO)

Сократес 5.0 - умумий мавзунинг нисбатан кичик матнлари билан ишлашга мўлжалланган инглиз тилидан рус тилига ва аксинча автоматик таржима тизими. Тизимнинг паст талаблари, интуитив фойдаланиш

усуллари, фойдаланувчиларга қулай интерфейс ва мослашувчан созламалар унинг афзалликларининг кичик рўйхати. Матнни киритиш учун турли хил вариантлар. Сократес Персонал 5.0 фойдаланувчиларга буферга ёки файлга жойлашган ўз ойналаридан терилган матнни таржима қилишга имкон беради. Почта хабарларини таржима қилиш. Дастурда MS Outlook учун плагин мавжуд, бу сизга хабарларни тўғридан-тўғри ушбу почта мижозиди таржима қилишга имкон беради. Бошқа дастурларнинг стандарт ёрдамларини таржима қилиш. Агар "Сократес Персонал 5.0" белгиси Windows-нинг вазифалар панелида аллақачон мавжуд бўлса, у ҳолда ҳар қандай дастурнинг ёрдам тизимини очсангиз, юқори панелда тугма ёки "Таржима" меню бандини кўрасиз. Тугмани босиш орқали сиз ҳозирги ёрдам саҳифаси таркибидаги таржимани оласиз. Бошқа дастурлардан таржима хизматига кириш. Матнни ёки сўзни деярли ҳар қандай MS Windows дастуридан таржима қилиш учун уни танлаш ва "ҳот" тугмалар бирикмаси ёрдамида таржима хизматига кўнғироқ қилиш кифоя. Таржима қилинган матн очилган ойнада пайдо бўлади. Интерактив луғатни чақириш. Агар бирон бир сўзнинг маъносини билмоқчи бўлсангиз, "Сократес Персонал 5.0" белгисини ўнг тугмасини босишингиз мумкин. Кириш ойнасида сўзни ёзиш орқали сиз унинг таржимасини автоматик равишда қабул қиласиз. Ҳажми - 11Мб.

Prompt expert Қулай инглизча-русча контекстли таржимон. У икки режимда ишлайди: ойнадаги танланган сўзлар учун контекстли ишора ва тўлиқ луғат (60 мингдан ортиқ сўз). Ҳажми: 1.49 Мб.

Инглизча-русча-инглизча луғат Translate it. Демо версияси (30 кун). Тўлиқ сўзлар базаси 3,500,000 луғат ёзувларини ўз ичига олади, 200 дан ортиқ мавзулар: бухгалтерия ҳисоби ва иқтисодиётдан биофизика ва квант механикасига қадар.

Гугл таржимон табиий тилларни қайта ишлаш бўйича дунёдаги етакчилардан биридир. Унинг таржимони 103 тилни қўллаб-қувватлайди - шунга ўхшаш дастурлар орасида мутлақ рекорд. Кўпгина тилларда дастур офлайн режимда ишлайди. Бундан ташқари, у Андроид билан мукамал

бирлаштирилган: махсус виджет туфайли сиз бошқа дастурларнинг аксариятида таъкидланган сўзларни уларни тарк этмасдан тезда таржима қилишингиз мумкин. Дастур нафақат унда босилган матнни, балки экранда суратга олинган ёки чизилган ёзувларни ҳам таржима қилади. Бундан ташқари, сиз шунчаки дастурга бир нечта ибораларни ёзишингиз мумкин - бу сўзларни танийди ва уларни таржима қилади. Қулайлик учун Гугл Транслате аввалги таржималар тарихини намойиш этади. Йўқотмаслик учун уларнинг ҳар бирини махсус рўйхатда сақлаш ёки таржима қилиш мумкин. eTranslate Google, Apple ва Microsoftнинг нутқ технологияларидан фойдаланади. Дастурда оғзаки суҳбатлар учун қулай таржима режими ва инглизча феълларнинг конжугация жадвали мавжуд. IOS версияси янада қизиқроқ кўринади: унда сиз бошқа дастурларда тез таржима қилиш учун eTranslate клавиатурасини ва буфердан матнни осон таржима қилиш учун виджетни топасиз. Илова 90 та тилни қўллаб-қувватлайди, аммо офлайн режимда сиз фақат бошқа тиллардан инглиз тилига ва аксинча таржима қилишингиз мумкин. Сизнинг хизматингизда таржималар тарихи ва улардан бирини сақлаш имконияти мавжуд. IOS виджети ва клавиатураси, шунингдек, офлайн таржима ва овозни таниб олиш фақат пулли обуна билан таъминланади. Ушбу хусусиятларни етти кун давомида бепул синаб кўришингиз мумкин.

Babylon 8 - бу сўзларни бир тилдан бошқасига таржима қилишга имкон берувчи кўп тилли луғат. Луғат билан ишлаш жуда оддий: қизиқиш сўзини босгандан сўнг, унинг таржимаси билан ойна пайдо бўлади. Сўзларни таржима қилишдан ташқари, дастур инглизча тематик ва тушунтириш луғатларини ўз ичига олади, шунингдек, жорий санага валюталарни конвертация қилиш ва ўлчовларни бир тизимдан бошқасига ўтказиш функцияларига эга. Инглизча-русча-инглизча ва бошқа луғатларни ишлаб чиқувчининг веб-сайтидан қўшимча равишда юклаб олиш мумкин. Онлайн режимда ишлашда исталган вақтда фойдаланиш мумкин бўлган луғатдан ташқари, Babylon Britannica, Amazon, Accuweather ва бошқа луғатларда

жамланган улкан маълумотлар базаларидан фойдаланишга имкон беради. энди имло хатоларини тузатиш ва тўғри сўз ёки таржимани топиш учун сизга кўп вақт керак бўлмайди. Ушбу дастур ёрдамида барча тилларда ўқиш ва ёзиш анча осон, тезроқ ва самаралироқ. Дастур реал вақт режимда имло хатоларини, исталган тилга ва исталган тилдан ақлли таржимонни, шунингдек, ибораларни автоматик танлашни текшириб, сиз учун барча ишларни бажаради. Ҳажми - 7.68Мб.

Babylon Translator and Converter / 50 дан ортиқ тиллар орасида сўзларнинг таржимасини қўллаб-қувватлайдиган кўп тилли луғат (асосий версияда 12 та тилнинг луғатлари мавжуд - инглизча-русча ва бошқа луғатларни қўллаб-қувватлаш учун сиз уларни ишлаб чиқувчининг веб-сайтидан қўшимча равишда юклаб олишингиз керак). Экранда сўзни танлаганингизда ва сичқонча тугмачасини босганингизда таржимаси бўлган ойна пайдо бўлади. Агар сиз овозли модулни ўрнатган бўлсангиз (ишлаб чиқувчининг веб-сайтида мавжуд бўлса), дастур, шунингдек, танланган сўзларни талаффуз қилиш имкониятига эга бўлади. Бундан ташқари, у инглиз тилидаги тематик ва тушунтириш луғатларини, жорий сана учун валюталарни конвертация қилиш, бир тизимдан иккинчисига ўлчовларни ўтказиш функцияларини ўз ичига олади.

Faust 6.0 луғати. Пулли дастур (\$ 20) Файл ҳажми: 11 МБ. Луғат 15 та тил: инглиз, француз, немис, италян, лотин, норвег, поляк, рус, испан, португал, юнон, серб, суахили ва швед тиллари орасида алоҳида сўз ва ибораларни таржима қилишни қўллаб-қувватлайди. Дастурнинг сўз бойлигини мустақил равишда тўлдириш мумкин.

"MultiLex" электрон луғатлари

MediaLingua компанияси MultiLex луғатларини яратишда жуда содда стратегияга амал қилади. У таниқли китоб нашрларининг рақамли нусхасини яратади. Компания веб-сайтида ушбу принципнинг формуласини топишингиз мумкин: "Электрон луғатлар таржимонлар, чет тиллари ўқитувчилари, талабалар ва мактаб ўқувчилари орасида машҳурлик ва

эътирофга сазовор бўлган китобларнинг луғат базаларига асосланган." Баъзи экспертларнинг фикрига кўра, бундай сиёсат MediaLingua ва рус луғатлари бозорининг "табiiй монополисти", "Рус тили" нашриёти ўртасидаги эксклюзив келишувга асосланган. MediaLingua нуқтаи назаридан электрон лексикографиянинг вазифаси анъанавий луғатни имкон қадар аниқроқ электрон шаклга ўтказишдир.

MultiLex луғати А.Д. томонидан тахрирланган "Янги катта инглизча-русча луғат" асосида яратилган. Шунингдек, кенгайтирилган версияси мавжуд бўлиб, унда асосий луғатга иқтисодий ва молиявий, ҳуқуқий, қурилиш, политехника луғатлари ва босиб чиқариш ва нашр этиш учун луғат кўшилади.

Албатта, Апресян луғати лексикографиянинг ажойиб ютуғидир, аммо МедиаЛингуа ёндашувининг камчиликлари бор. Биринчидан, анъанавий луғатлар лингвистик ҳақиқатдан анча орқада. Одатда, бу камида ўн йил. Электрон луғатларни деярли ҳар куни тўлдириш мумкин. Иккинчидан, юз минглаб луғат ёзувларини ўз ичига олган луғатларда, қанча малакали лексикографлар тузган бўлишидан қатъи назар, ҳар доим хато ва ноаниқликлар мавжуд, сўзларнинг қўшимча маънолари пайдо бўлиши ҳақида гапирмаса ҳам бўлади. Қоғоз прототипига қаттиқ боғланиш электрон луғатни тузатишга ва тўлдиришга, айниқса луғат ёзувининг тузилишини ўзгартиришга имкон бермайди.

2 "Lingvo" электрон луғатлари

АВВУУ бошқача ва эҳтимол янада истиқболли йўл тутди. Албатта, уларнинг катта электрон луғати Лингво 12 ҳам лицензияланган қоғозли луғатларга эга - политехника, ҳуқуқий, иқтисодий, молиявий, тиббий ва жуда ўз вақтида - динамик равишда янгиланган компьютер луғати. Аммо Лингвонинг асоси, компаниянинг лингвистик бўлими бошлиғи Владимир Селегейнинг сўзларига кўра, ўз дизайнидаги электрон луғатдир. Лингвонинг ҳар бир янги версияси долзарб луғат билан тўлдирилиб, топилган хатолар ва

ноаниқликлар тузатилди. Шундай қилиб, лексикографик тадқиқотлар туфайли "АВВҮҮ English-Russian" луғати тил амалиётига яқин.

АВВҮҮнинг бахтли топилмаси - барчани ўзларининг Интернет-сайтларига ўзлари яратган луғатларни жойлаштиришга таклиф қилишдир. Лексикографик ишда фойдаланувчиларнинг бу иштироки очиқ Интернет-жамоалар руҳига мос келади. Сайтда аллақачон 23 та қўшимча луғатлар мавжуд. Бундан ташқари, ҳар бир киши уларни Интернетдан юклаб олиши ва ҳеч бўлмаганда ҳамма нарсани асосий версияда мавжуд бўлганларга бириктириши мумкин. Айтишим керакки, Лингво-12 нинг асосий версиясида бир миллион икки юз мингдан ортиқ ёзув мавжуд. Бундан ташқари, асосий мақолалар пухта ишлаб чиқилган. Масалан, "бориш" сўзидаги энг катта мақола йигирма беш мингдан ортиқ белгидан иборат эмас.

Электрон луғатлар ҳақида гап кетганда, сизнинг эътиборингизни жалб қиладиган биринчи нарса бу -ҳажмнинг кескин камайиши. Ўн граммли компакт-дискда вазни йигирма беш килограмм бўлган қалин луғатларнинг бутун жавони жойлашган. Аммо, табиийки, бу асосий нарса эмас. Электрон луғат китоб лексикографиясининг асосий қарама-қаршилигини тубдан четлаб ўтиши муҳим: луғат қанча кўп маълумот тақдим этса, унинг илмий аппарати шунчалик ривожланган бўлса, ундан фойдаланиш шунчалик қийин бўлади. Шунинг учун классик луғатлар икки тоифага бўлинади. Биринчиси машҳур, нисбатан қулай, аммо жуда оддий. Иккинчиси - излаётган маълумотингизни тезда олишингизга имкон бермайдиган батафсил академик нашрлар.

Замонавий электрон луғатлар нафақат китоблар ҳажмидан сезиларли даражада ошибгина қолмай, балки бир неча сония ичида керакли сўз ёки иборани топади. Бундан ташқари, сиз исталган шаклда қидиришингиз мумкин. Баъзилар, Лингво сингари, барча асосий офис дастурларига ўрнатилади ва таъкидланган сўзни бир нечта тугмачаларни босиб таржима қилиш мумкин.

Саволлар:

1. Babylon трансляторда нечта тил бор?

2. MultiLex бу кандай луғат?
3. Лингво-12 нинг асосий версиясида канча ёзув мавжуд?
4. Prompt expert нечта режимда ишлайди?

4-мавзу: Технологияларни ишлатишда рақамли саводхонлик: Нутқ синтези ва нутқни англаш тизимлари.

Технологияларни ишлатишда рақамли саводхонлик

Рақамли саводхонлик деганда, одамнинг турли хил рақамли платформаларда ёзиш ва бошқа оммавий ахборот воситалари орқали аниқ маълумотларни топиш, баҳолаш ва аниқ маълумот ҳосил қилиш қобилияти тушунилади. Рақамли саводхонлик грамматика, композиция, матн териш кўникмалари ва технологиялар ёрдамида матн, расм, аудио ва дизайн яратиш қобилиятлари бўйича баҳоланади. Америка кутубхоналари ассоциацияси рақамли саводхонликни "когнитив ва техник кўникмаларни талаб қиладиган маълумотларни излаш, баҳолаш, яратиш ва етказиш учун ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш қобилияти" деб таърифлайди. Рақамли саводхонлик дастлаб рақамли кўникмалар ва офлайн компьютерларга йўналтирилган бўлса, интернет пайдо бўлиши ва ижтимоий тармоқлардан фойдаланиш билан бирга, унинг асосий йўналиши мобил қурилмаларга ўтди. Маънавий озуқа беришнинг маданий ва тарихий усуллари тан оладиган саводхонликнинг бошқа кенгайиб бораётган таърифлари сингари, рақамли саводхонлик анъанавий саводхонлик шакллари алмаштирамайди, аксинча саводхонликнинг анъанавий шакллари асосланадиган кўникмаларни ривожлантиради ва кенгайтиради. Рақамли саводхонликка билим йўлининг бир қисми сифатида қараш керак. Рақамли саводхонлик саводхонликда ижтимоий тадқиқотларнинг роли ортиб бориши ҳамда визуал саводхонлик, компьютер саводхонлиги ва ахборот саводхонлиги тушунчаларига асосланади. Умуман олганда, рақамли саводхонлик кўплаб аниқловчи тамойилларга эга бўлиш ва реал билим ёки малакаларни аниқлаш учун саводхонликдан олдин модификаторлардан

фойдаланадиган бошқа соҳалар билан ўртоқлашади. Ушбу атама таълим ва олий таълимда оммалашиб кетди ва халқаро ҳамда миллий стандартларда қўлланилади.

Рақамли саводхонлик кўпинча оммавий ахборот воситаларидан олдинги саводхонлик нуқтаи назаридан муҳокама қилинади. Медиа саводхонлигини ошириш бўйича машғулотлар Буюк Британия ва АҚШда 1930 йилларда уруш тарғиботи ва 60 йилларда мос равишда реклама ўсиши натижасида бошланди. Манипуляцион хабарлар ва оммавий ахборот воситаларининг турли шакллари кўпайиши ҳам ўқитувчиларни ташвишга солмоқда. Ўқитувчилар одамларга қабул қилинган медиа хабарларини баҳолашга ва баҳо беришга ўргатиш учун оммавий ахборот саводхонлиги таълимини тарғиб қилишни бошладилар. Рақамли ва оммавий ахборот воситаларини танқид қилиш қобилияти одамларга ҳолисликни аниқлашга ва хабарларни мустақил равишда баҳолашга имкон беради. Дана Бойд танқидий медиа саводхонлиги, айниқса, ўспиринлар учун муҳимлигини таъкидлайди. У оммавий ахборот саводхонлигининг муҳим кўникмалари онлайн ёки босма реклама каби оммавий ахборот таркибидаги ноаниқликни аниқлашнинг биринчи босқичи бўлишини тарғиб қилади. Техник кўникмалар ва компютер тизимларида навигация бўйича билимлар одамларга мустақил равишда маълумотларни баҳолашга ёрдам беради. Техник кўникмалар ва компютер билимларини эгаллашдаги тўсиқлар одамларнинг рақамли дунёда тўлиқ иштирок этиш чегарасини белгилаб беради. Одамлар рақамли ва медиа хабарларни мустақил равишда баҳолашлари учун улар рақамли ва медиа саводхонлигини намоёниш этишлари керак. Ренее Хоббс рақамли ва медиа саводхонлигини намоёниш этадиган кўникмалар рўйхатини ишлаб чиқди. Рақамли ва медиа саводхонлик хабарларни ўрганиш ва маъносини тушуниш, рақамли ишларнинг ишончилиги ва сифатини баҳолаш қобилиятини ўз ичига олади.

Рақамли маълумотли одам хабар тарқатиш ва бошқаларга уйда, ишда ёки миллий платформада рақамли ечимларни топишда ёрдам бериш орқали

Ўз жамоасининг ижтимоий масъул аъзосига айланади. Рақамли саводхонлик фақат рақамли қурилмада ўқиш ва ёзиш билан боғлиқ эмас. Бунга видеоларни ёзиш ва юклаш каби бошқа оммавий ахборот воситаларини яратиш бўйича билимлар киради. Рақамли бўлиниш одамларнинг, масалан, ривожланган ва ривожланаётган мамлакатларда яшовчиларнинг - ахборот-коммуникация технологияларига (АКТ), айниқса, компьютер техникаси, дастурий таъминот ва Интернетга кириш ва фойдаланишдаги тенгсизликни англатади. АКТ инфратузилмасини яратиш учун иқтисодий ресурсларга эга бўлмаган жамиятда одамлар рақамли саводхонликка эга эмаслар, демак, уларнинг рақамли кўникмалари чекланган. Бу бўшлиқни Макс Вебернинг ишлаб чиқаришга кириш ва капиталга эгалик қилишга қаратилган ижтимоий табақаланиш назарияси билан изоҳлаш мумкин. Биринчиси, инсон ўзаро алоқада бўлиши ва маълумот ишлаб чиқариши ёки маҳсулот яратиши учун ва у ҳолда у ўрганиш, ҳамкорлик ва ишлаб чиқариш жараёнларида иштирок эта олмаслиги учун АКТдан фойдаланиш имконига эга бўлади.

Рақамли саводхонлик ва рақамли кириш интернетдан мазмунли фойдаланадиган одамлар учун тобора муҳим рақобатбардош устунликларга эга. Ахборот инқилобидан четда қолган одамлар учун рақамли саводхонликни ошириш ва технологиялардан фойдаланиш имкониятлари кенг тарқалган. Жен Шрадининг "Буюк синф такози ва Интернетнинг яширин харажатлари" деб номланган мақоласида у ижтимоий синф рақамли саводхонликка қандай таъсир қилиши мумкинлигини муҳокама қилади. Бу рақамли бўлинишни келтириб чиқаради. 2012 йилда чоп этилган бир тадқиқот шуни кўрсатдики, ахборот технологияларидан фойдаланиш натижасида келиб чиққан рақамли бўлиниш Қўшма Штатлардаги ёшлар орасида мавжуд эмас. Ёшлар интернетга уланганлигини 94-98% хабар беришади. Шу билан бирга, камбағал қатламлардан бўлган ва ижтимоий-иқтисодий мақоми пастроқ бўлган мактабларда ўқиётган ёшлар рақамли саводхонлигини қўллаш имконияти кам бўлган жойда фуқаролик имконияти сақланиб қолади. Рақамли бўлиниш, шунингдек, "борлар" ва "йўқлар"

Ўртасидаги фарқни таъкидлаш билан белгиланади ва барча маълумотлар кишлоқ, шаҳар ва марказий шаҳарларнинг тоифалари бўйича алоҳида-алоҳида келтирилган. Бундан ташқари, рақамли бўлинишни ўрганиш бўйича тадқиқотлар шуни кўрсатадики, ёш ва қари ўртасидаги шахсий категорияк тенгсизликлар мавжуд. Юртимизда ҳозирги кунда рақамли саводхонликга таълимнинг илк босқичидан катта эҳтибор қаратилмоқда. Рақамли саводхонлик кўп жабҳаларда жумладан таржима фаолиятида ҳам энг керакли малакалардан бири сифатида намоён бўлмоқда.

Нутқнинг нутқ синтези ва англаш тузилмалари

Нутқни синтез қилиш - кенг маънода - параметрлари бўйича нутқ сигналининг шаклини тиклаш; тор маънода - босма матндан нутқ сигналининг шакллантиришни англади. Сунъий ақлнинг бир қисми. Нутқни синтез қилиш - биринчи навбатда, инсон нутқини сунъий равишда ишлаб чиқариш билан боғлиқ бўлган ҳамма нарсани англади. Нутқий синтезатор - бу дастурий таъминот ёки аппаратда матнни , расмларни нутққа таржима қилишга қодир тузилма. Овозли двигатель бу матн / буйруқдан нутққа тизим ядронинг ўзи, у компьютердан мустақил равишда ҳам бўлиши мумкин. Нутқни синтез қилиш усуллари. Нутқни синтез қилишнинг барча усулларини гуруҳларга бўлиш мумкин.

- параметрик синтез;
- компиляция (компиляция) синтези;
- қоидаларга мувофиқ синтез;

Параметрик нутқ синтези - бу нутқ сигнали доимий равишда ўзгариб турадиган оз сонли параметрлар тўплами билан ифодаланадиган вокодер тизимларидаги якуний операция. Ушбу усулнинг афзаллиги ҳар қандай тил ва ҳар қандай маърузачи учун нутқни ёзиб олиш қобилиятидир. Параметрик синтезнинг сифати жуда юқори бўлиши мумкин (параметрли кўринишда ахборотни сиқиш даражасига қараб). Вокодер (овоз кодловчи) - бу бой спектрга эга бўлган ўзбошимчалик сигнаliga асосланган нутқни синтез қилиш мосламаси. Вокодерлар дастлаб овозли хабарларни узатишда алоқа

тизимининг радио алоқасининг частота ресурсларини тежаш мақсадида ишлаб чиқилган. Жамғарма, ҳақиқий нутқ сигналининг ўрнига фақат унинг қабул қилинган томонида нутқ синтезаторини бошқарадиган унинг маълум параметрларининг қийматлари узатилиши туфайли эришилади. Нутқ синтезаторининг асосини учта элемент ташкил этади:

- унли товушларни ҳосил қилиш учун оҳанг ҳосил қилувчи;
- ундошларни ҳосил қилиш учун шовқин генератори;
- ва овознинг индивидуал хусусиятларини тиклаш учун формантли филтёрлар тизими.

Шакллантирувчи филтёр нутқ ва нутққа ўхшаш сигналларни синтез қилиш тизимининг асосий таркибий қисмларидан биридир. Формант филтёри - берилган фонетик тузилишга эга нутқ сигналинини яратиш учун мўлжалланган резонансли филтёрлар тизими. Формантли филтёрнинг тузилиши вокал трактининг соддалаштирилган моделига асосланган. Моделга кўра, вокал тракти бир нечта частотали жавоб тепаликларига эга бўлган резонатор бўлиб, уларнинг частоталари оғзаки фонеманинг турини аниқлайди. Частотани таъсирида ушбу тепаликлар формант деб номланади. "А" фонемаси спектрининг мисоли: Шакллантирувчи филтёр бир нечта параллел уланган тармоқли ўтказгич филтёрлари ёрдамида кириш сигнали спектрида формантли ҳудудларни ҳосил қилади. Схемадаги уланишлар сони формант филтёрининг тартибини белгилайди. Учтинчи даражали формантли филтёр схемаси: 3 Муайян фонемага мос келадиган нутқ сигналинини синтез қилиш учун тизимдаги ҳар бир ўтказгич филтёрининг марказий частотасини мос келадиган формант частотасига мослаштириш керак. Баъзи фонемалар учун формант частоталар жадвали (бошқа товушлар учун берилган қийматлар, қоида тариқасида, фарқ қилади): Фонема Биринчи формант, Ҳз Иккинчи формант, Ҳз Учтинчи формант, Ҳз "ва" 270 2300 3000 "е" 400 2000 2550 "а" 660 1700 2400 "й" 640 1200 2400 Турли хил оҳанг рангларига эга ҳар хил сигналлар формант филтёри учун кириш вазифасини ўташи мумкин.

Кириш сигналининг асосий параметрлари - такрорлаш тезлиги ва спектрнинг кенглиги.

Такрорлаш даражаси синтез қилинган фонеманинг баландлигини аниқлайди ва 200 Ҳз дан 2000 Гц гача. Бундай ҳолда, ушбу диапазоннинг пастки частоталари эркак овозининг тембрига, юқори - аёлга мос келади. Кириш сигнали эгаллаган частота диапазони иложи борича кенгроқ бўлиши керак. Бундай сигнал сифатида тез-тез импульсли поезд ишлатилади. Барча ўзгаришлардан сўнг, инсон овози "роботнинг овози" га ўхшайди, бу алоқа учун жуда мос ва муסיқа соҳаси учун қизиқарли. Бу фақат хх асрнинг 1-ярмидаги энг ибтидоий вокодерларда бўлган. Замонавий уланган вокодерлар овознинг баланд сифатини юқорида айтиб ўтилганларга қараганда анча юқори сиқишни кўрсаткичлари билан таъминлайди. Вокодер ғайриоддий эффект сифатида электрон муסיқачилар томонидан қабул қилинди ва кейинчалик унга муסיқий эффектнинг шакли ва қулайлигини берган муסיқа ускуналари ишлаб чиқарувчилари туфайли тўлақонли эффект бўлди. Вокодер муסיқий эффект сифатида битта (модуляцион) сигнал хусусиятларини бошқа сигналга ўтказишга имкон беради, бу эса ташувчи деб аталади. Сигнал модулятори сифатида инсон овози, муסיқий синтезатор ёки бошқа муסיқа асбоблари томонидан яратилган сигнал эса ташувчи сифатида ишлатилади. Бу "гапирадиган" ёки "қўшиқ айтадиган" муסיқий асбобнинг таъсирига эришади. Овоздан ташқари, модуляция қилувчи сигнал гитара, клавиатура, барабанлар ва умуман синтетик ва "жонли" келиб чиқадиган ҳар қандай товуш бўлиши мумкин.

Шунингдек, ташувчи сигналида ҳеч қандай чекловлар мавжуд эмас. Моделлаштириш ва ташувчи сигналларни синаб кўриш орқали сиз 4 та мутлақо бошқача эффектларни олишингиз мумкин - гаплашувчи гитара, пианино овози билан давуллар, ксилофонга ўхшаган гитара. Замонавий вокодерларни қуйидагиларга бўлиш мумкин: 1. Ускуна (ҳаммасини бошлаган) 2. Виртуал (муסיқани яратиш учун компьютер технологиялари ривожланиши билан анча кейин пайдо бўлди). Компьютер муסיқачиси

амалиётида виртуал вокодерлар ВСТ-плагинлари (ВСТ-плагинлари), Виртуал Студио Течнологй (ВСТ) - овозли муҳаррирларга ва мусикий муҳаррирларга, секвенсорларга ва бошқаларга уланган реал вақт режимидаги плагинлар форматида (ВСТ-плагинлар) амалга ошириладиган дастурлардан тез-тез фойдаланилади. Шу каби вокодер ечимлари ҳам мустақил дастур сифатида, ҳам асосий дастур билан биргаликда қўлланилади. Шундай қилиб, Соунд Форге, Стеинберг Субасе ёки ФЛ Студио каби ВСТ технологиясини қўллаб-қувватловчи ҳар қандай виртуал студиядан фойдаланиш мумкин. Хост дастури ҳақиқий вокодерни ўзи билан боғлашга имкон беради ва ташувчи ва таянч тасмали сигнал қаердан келиб чиқишини танлашга имкон беради (баъзи вокодерлар ўрнатилган ташувчи сигнал синтезаторига эга) - синтезаторлар ва намуна олувчилардан (айтмоқчи, ВСТ форматига эга) ёки микрофонлар ва бошқалар овозга уланган. асбоблар харитаси. Ва ташувчи сигнални бошқариш МИДИ секвенсеридан ёки МИДИ клавиатурасидан ВСТ плагинига (синтезатор ёки намуна олувчига) келадиган МИДИ буйруқлари ёрдамида амалга оширилади.

Виртуал вокодерларнинг мисоллари ВСТ плагинлари, масалан: Стеинберг Восодер, Фруитй Восодер, Акаи ДС Восодер, Востопус, АС восодер, Формулятор, Лпс-восодер, Даркодер, Сйлоних (мустақил равишда). Унинг асосий дизайни билан таниш бўлган ҳар бир киши НИ Реастор / Генератор, Мах МСП, Бузз Сомпосер каби ҳар қандай модулли дастурда ўз вокодерини йиғиши мумкин. Компиляция синтези Компиляция синтези дастлабки синтез элементларининг олдиндан ёзиб олинган луғатидан олинган хабарни компиляция қилишгача қисқартирилади. Синтез элементларининг ҳажми сўздан кам эмас. Синтез қилинган хабарларнинг мазмуни луғат ҳажми билан белгиланиши аниқ. Компиляция синтезидаги асосий муаммо бу луғатни сақлаш учун хотира ҳажми. Шу муносабат билан нутқ сигналени сиқиш / кодлашнинг турли усуллари қўлланилади. Таркибий синтез кенг амалий қўлланмаларга эга. Ҳар хил қурилмалар (ҳарбий самолётлардан уй жиҳозларига қадар) овозли жавоб бериш тизимлари билан

жиҳозланган; энди улар кундалик ҳаётда, масалан, абонент ҳисобининг ҳолати тўғрисида маълумот олишда уяли алоқа операторларининг ёрдам хизматларида тобора кўпроқ фойдаланилмоқда.

Қоидаларга асосланган нутқ синтези (ёки босма асосда синтез) нутқ сигналининг барча параметрлари устидан назоратни таъминлайди ва шу тариқа илгари номаълум бўлган матндан нутқ ҳосил қилиши мумкин. Бундай ҳолда, нутқ сигналинини таҳлил қилиш жараёнида олинган параметрлар товушларни сўзлар ва сўз бирикмаларига бирлаштириш қоидалари сингари хотирада сақланади. Синтез аналог ёки рақамли технологиялар ёрдамида вокал трактини моделлаштириш орқали амалга оширилади. Бундан ташқари, синтез қилиш жараёнида параметрларнинг қийматлари ва фонемаларни улаш қоидалари маълум вақт оралиғида кетма-кет киритилади, масалан, 5-10 мс. Босма матндан нутқни синтез қилиш усули (қоидалар бўйича синтез) акустик ва лингвистик чекловлар тўғрисидаги дастурлаштирилган билимларга асосланади ва инсон нутқи элементларидан бевосита фойдаланмайди. Ушбу синтез усулига асосланган тизимларда иккита ёндашув ажратилади. Биринчи ёндашув инсон нутқини ишлаб чиқарувчи тизим моделини яратишга қаратилган бўлиб, у артикуляцион синтез деб номланади. Иккинчи ёндашув - қоидаларга асосланган формант синтези.

Бундай синтезаторларнинг тушунарлилиги ва табиийлиги табиий нутқнинг хусусиятлари билан таққосланадиган қийматларга етказилиши мумкин. Табиий тилнинг илгари ёдланган сегментларидан фойдаланган ҳолда нутқни қоидалар бўйича синтез қилиш - бу рақамли шаклда нутқ сигналинини бошқариш имконияти пайдо бўлиши билан боғлиқ равишда кенг тарқалган нутқнинг қоидалар бўйича синтезининг бир тури. Дастлабки синтез элементларининг катталигига қараб, қуйидаги синтез турлари ажратилади:

- микросгментал (микротўлқинли);
- аллофоник;
- дипоник;

- ярим бўғин;
- ҳесели;
- ихтиёрий ўлчамдаги бирликлардан синтез.

Одатда, ярим бўғинлар бундай элементлар сифатида ишлатилади - қисмда ундошларнинг ярми ва қўшни унлиларнинг ярми. Бундай ҳолда, нутқ олдиндан белгиланган матндан синтез қилиниши мумкин, аммо интонацион хусусиятларни бошқариш қийин. Бундай синтезнинг сифати табиий нутқнинг сифатига мос келмайди, чунки бузилишлар кўпинча дифонларни тикишнинг 6 чегараларида содир бўлади. Олдиндан ёзиб олинган сўз шаклларида нутқни компиляция қилиш ҳам ўзбошимчалик билан хабарларни юқори сифатли синтез қилиш масаласини ҳал қилмайди, чунки сўзларнинг акустик ва просодик (давомийлиги ва интонацияси) хусусиятлари сўз бирикмаси турига ва сўзнинг сўз бирикмасидаги жойига қараб ўзгаради. Сўз шакллари сақлаш учун катта ҳажмдаги хотирадан фойдаланганда ҳам бу ҳолат ўзгармайди.

Саволлар:

1. Рақамли саводхонлик деганда нимани тушунасиз?
2. Такрорлаш даражаси синтез қилинган фонеманинг баландлигини нечига тенг?
3. Вокодер бу нима?
4. Медия саводхонлик ошириш бойича машгулотлар Буюк Британия ва АҚШда нечанчи йилда бошланган?

5-мавзу: Оғзаки ва ёзма таржима жараёнида мобиль таржимон дастурлар билан ишлаш.

Замонавий таржимоннинг иш оқимини баъзида ишни тезлаштирадиган ёрдамчи тизимлар ва автоматлаштирилган дастурларсиз тасаввур қилиб бўлмайди. Аввало технология таржима соҳасига кириб келди.

Машинавий таржима ҳали ҳам машҳур бўлиб, тез суръатлар билан такомиллашмоқда. Нотаниш ибораларни топиш ва таржима қилишнинг

машаққатли жараёнини ўз зиммасига олган ҳолда, компьютер таржимонлар учун вақтни анча тежайди. Машина таржимасининг яхшиланиши келажақда мутахассислар фақат машина матнларини таҳрир қилиш устида ишлашлари кераклигига олиб келиши мумкин.

Ушбу тенденция аллақачон аниқ кўриниб турибди. Машинавий таржима кўпинча автоматлаштирилган таржима билан чалкаштирилади, бу тубдан нотўғри, чунки иккинчисида турли хил таржима турлари учун мўлжалланган мураккаб тизимлар ва воситалардан фойдаланишни ўз ичига олади.

CAT воситалари (Computer Assisted Translation воситалари) профессионал таржима билан шуғулланидиган деярли барчага таниш.

Бу дастурларнинг тўлиқ доираси, жумладан:

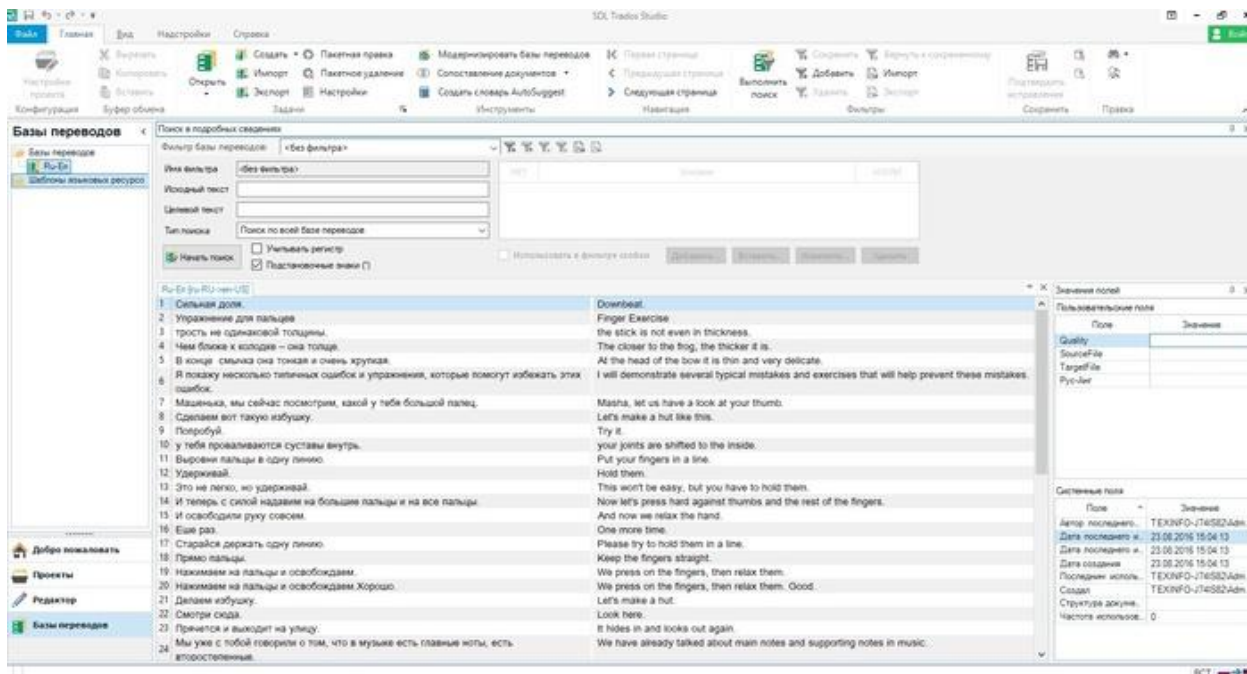
- Хужжатларнинг таржимаси
- Дастурий таъминотни маҳаллийлаштириш
- Терминологик луғатларни сақлаш
- Таржима сифатини текшириш
- Лойиҳаларни яратиш ва тарқатиш
- Бундай тизимлардан фойдаланиш, айниқса, матнларни тез-тез такрорланадиган таржима соҳаларида, масалан, молиявий, техник ёки юридик фаолиятда самарали бўлади. CAT воситаларидан фойдаланиш, шунингдек, бир нечта таржимонларга умумий лойиҳада бир вақтнинг ўзида ишлашга имкон беради, улар терминология ва услуб жиҳатидан изчил таржимани амалга оширадilar.

1. Традос

Бу профессионал автоматлаштирилган таржима дастури. Кўп функциялар ва созламаларни ўз ичига олади. Дастурий таъминот модуллари кутилмаган вазиятларда ишлашга имкон беради.

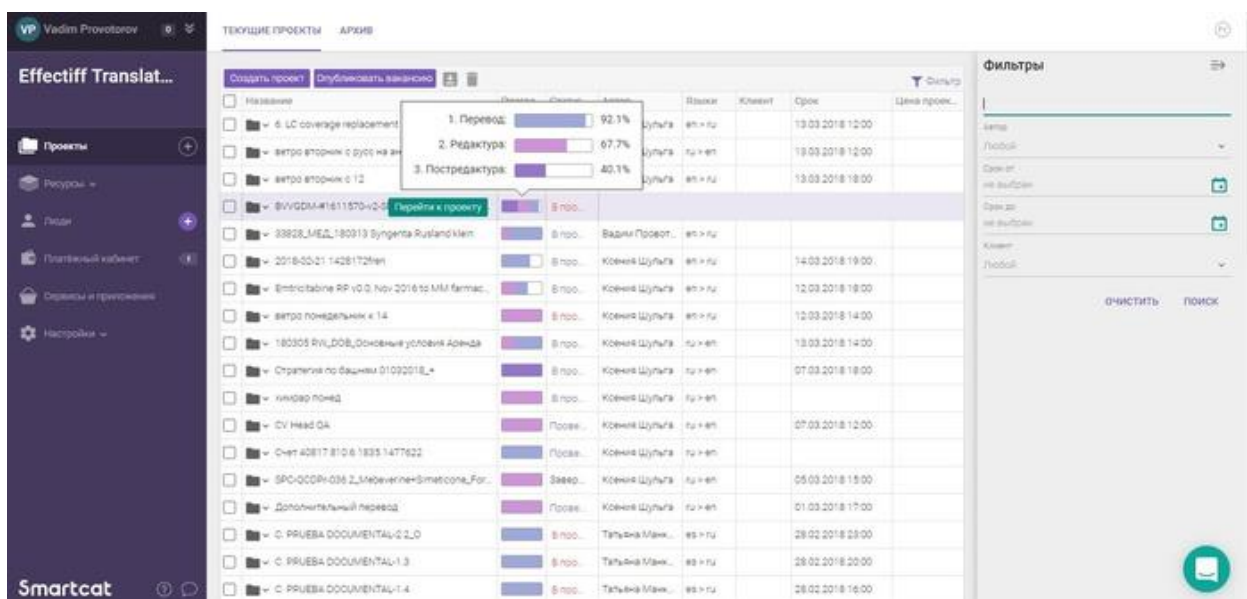
Катта лойиҳалар учун жавоб беради ва асосан таржима компаниялари томонидан қўлланилади.

Тизимнинг салбий томони шундаки, унинг мураккаблиги ва таржимонларга дастурни ўзлаштириш учун кўп вақт керак бўлади. Шунга қарамай, кўплаб компаниялар ТРАДОС базасида аниқ бошқа тизимларда қўлланилмаган соғламалар учун ишлайди.

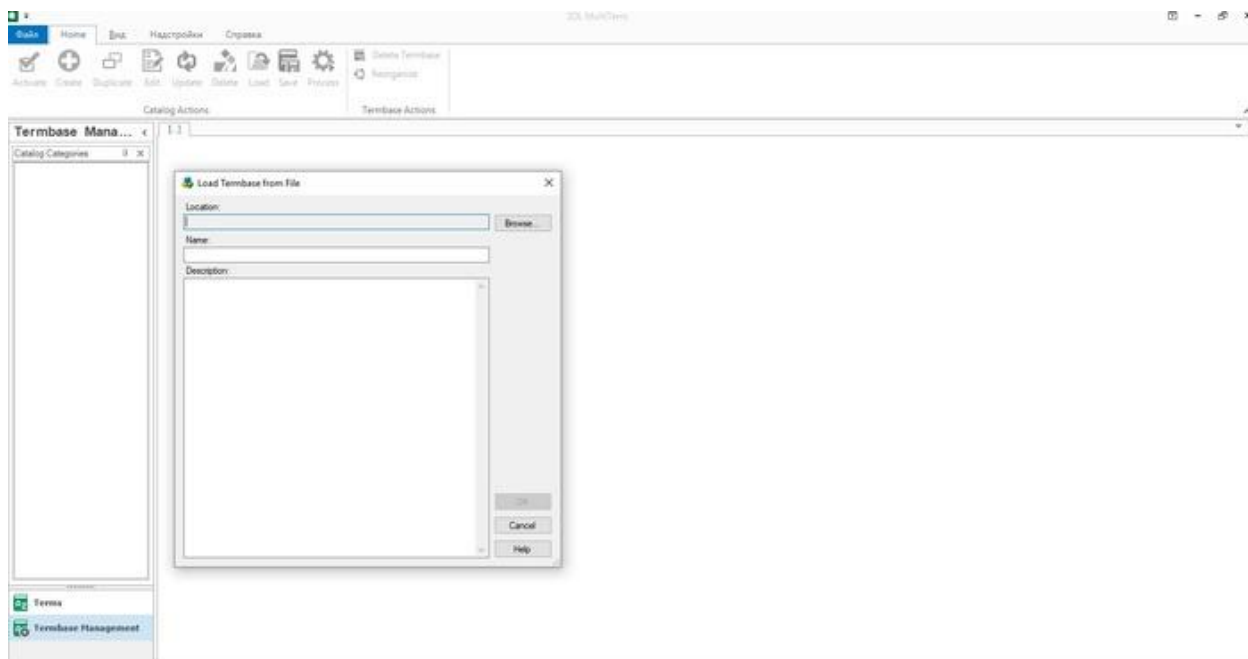
2. СмартСАТ

САТ фойдаланувчилари ғояларини амалга оширган прогрессив онлайн платформа. Кўп плагинлар билан ишлаш қобилиятини ўз ичига олади (машина таржимаси,). Афзалликлардан бири бу қулай интерфейс. Бу ўрганиш учун энг осон дастурлардан биридир.

5. МултиТерм

Таржимонлар одатда силга карши муддатли базани яратиш учун фойдаланадиган дастур. Айниқса, маълум бир мавзу бўйича матнларни таржима қилишни ўз зиммасига олган юқори даражадаги ихтисослашган таржимонлар орасида машҳурдир. Асосий афзаллиги шундаки, у кейинчалик ТРАДОС-га ёки бошқа автоматлаштирилган тизимларга қўл билан уланиши мумкин бўлган САТ тизимларида фойдаланиш учун луғат яратади.

Асосий аҳволга тушган нарса шундаки, ушбу дастур СДЛ маҳсулотларининг оиласи учун махсус яратилган ва айниқса "фойдаланувчилар учун қулай" эмас. Янги бошланувчилар учун созламаларни тушуниш жуда қийин.

6. Х ТМ

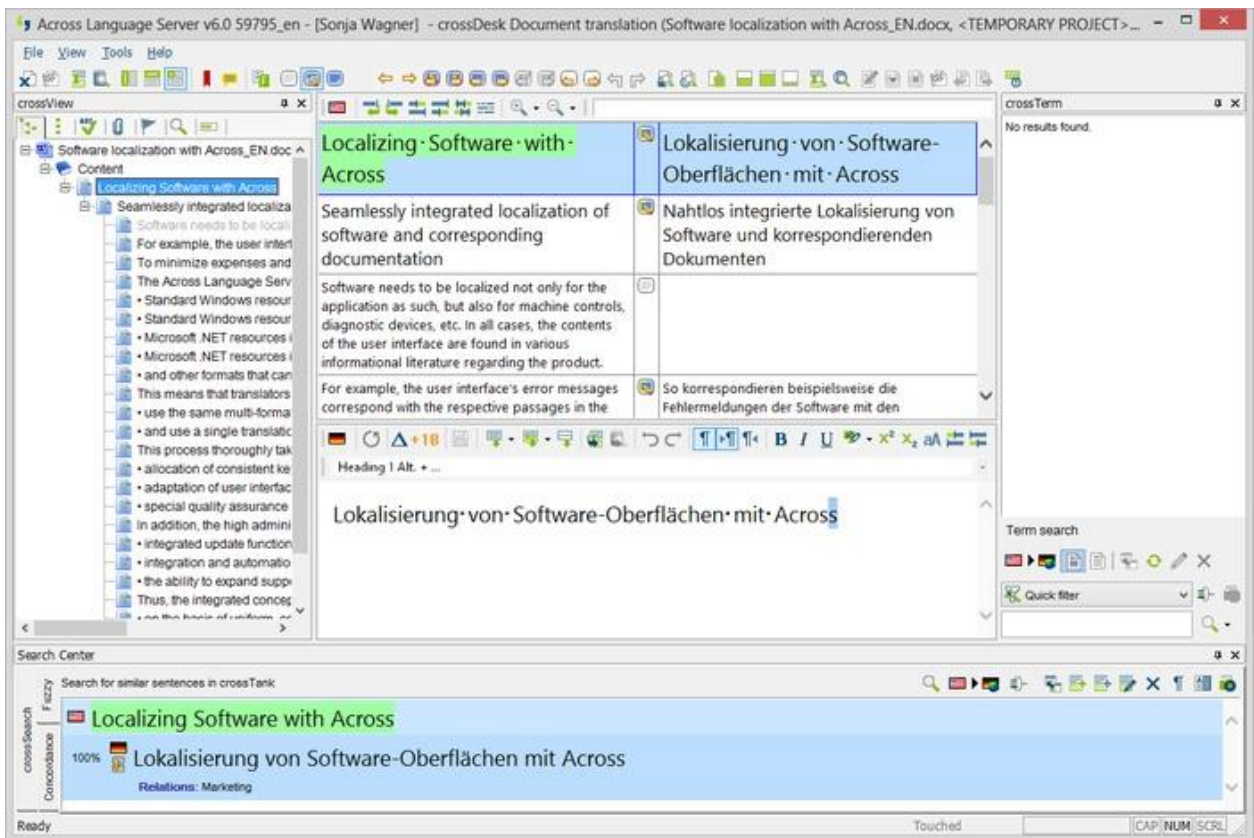
Катта компаниялар томонидан саноат мақсадларида фойдаланиладиган мураккаб тизим. Бу кенг қўламли лойиҳалар ва катта ҳажмдаги маълумотлар билан ишлашни англатади.

Segment ID	Source Text (Spanish)	Target Text (English)	Status
11	Los ordenadores portátiles de Dell son los más avanzados en el mercado.		[I] [M]
12	Vostro: diseñados para la movilidad de la pequeña empresa	Vostro: Designed for small business mobility	[I] [T]
13	Vostro ofrece una gama completa de productos, asistencia de ventas y las funciones de servicio que exigen las pequeñas empresas.	Vostro offers a complete range of products, sales support and service functions that require small businesses.	[I] [T]
14	Vostro está respaldado por los servicios estándar más completos de Dell para pequeñas empresas. Comment: R Changed from: Vostro está respaldado por los servicios estándar más completos de Dell para pequeñas empresas. to: Vostro is backed by Dell's most comprehensive standard services for small businesses. DominickADMIN 05-01-2016 10:42 - Segment corrected(Auto comment)	Vostro is backed by Dell's most comprehensive standard services for small businesses.	[I] [M]
15	Sin programas de demostración. LQA: 38	No demonstration programs. Google MT No demonstration programs.	[I] [M] ✓
16	Combine 32 operaciones de mantenimiento y rendimiento en una única aplicación muy fácil de utilizar, el asistente Automated PC Tune-Up de Dell. Comment: R Changed from: Combine 32 operaciones de mantenimiento y rendimiento en una única aplicación muy fácil de utilizar, el asistente Automated PC Tune-Up de Dell. to: Combine 32 maintenance and performance operations into one easy to use application, the wizard Automated PC Tune-Up, Dell. DominickADMIN 05-01-2016 10:42 - Segment corrected(Auto comment)	Combine 32 maintenance and performance operations into one easy to use application, the wizard Automated PC Tune-Up, Dell.	[I] [M]
17	La exclusiva pantalla TrueLife de Dell potencia la claridad de imagen, da mayor viveza a los colores y ofrece una relación de contraste hasta un 10% superior a la de pantallas equivalentes con baño antideslumbramiento.	shgshgshgshgshg	[I] [M]

Дастурнинг асосий камчиликлари унинг ихтисослашувидир. Агар компания уни тўғри тузган бўлса, уни ишлатиш жуда қулай бўлади. Таржимада кўп вақтни тежашингиз мумкин. Ва бундай дастур турли хил буюртмаларга эга бўлган таржимон учун ишламайди.

7. Across Language Server

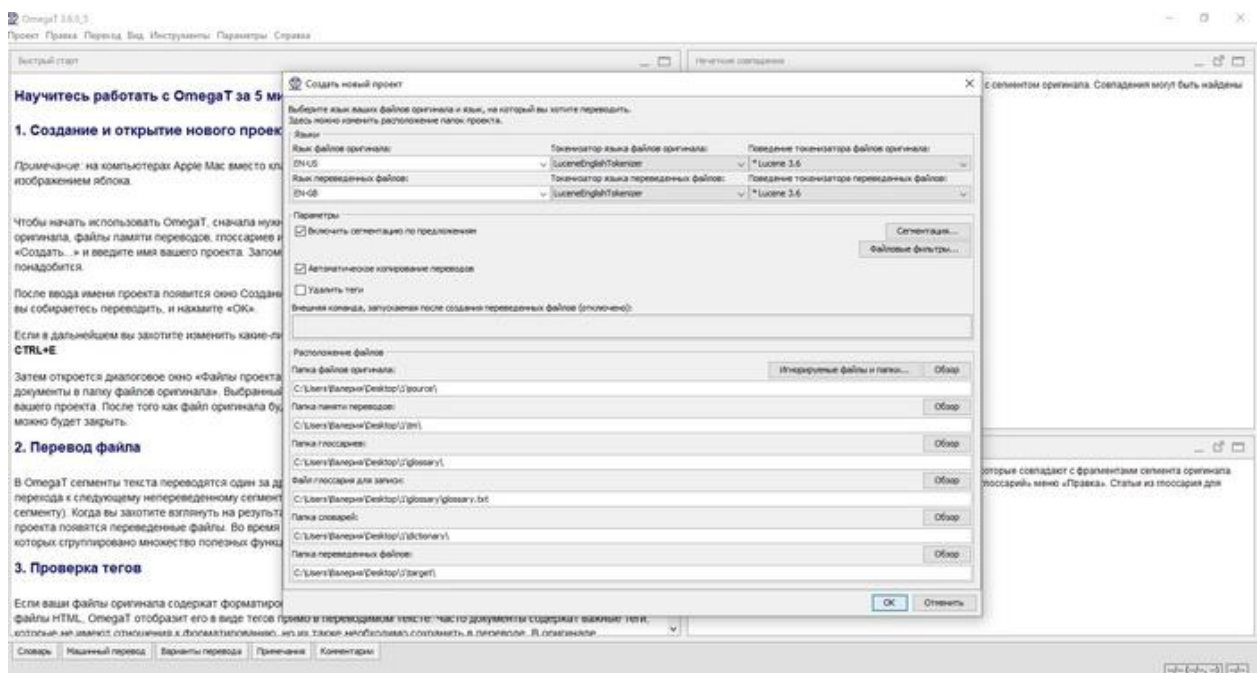
Жуда машҳур тизим. Оддий интерфейсга қарамай, уни ишлатиш жуда ноқулай. Унинг ноаниқлиги "шаффофлик" ка боғлиқ - дизайн маълумотлари жамоат мулки ҳисобланади. Агар маълумотларни ҳимоя қилиш масаласи муҳим бўлмаса, ишлаш учун қулай.

Россияда фарқли ўлароқ, Европада жуда машҳур. Яна бир муҳим камчилик - бу қилинган хатони тузатиш унчалик осон эмас (масалан, Смартсат-да).

8. ОмегаТ

Фойдаланиш бепул, бироқ MS Wordда ишлаб бўлмайди.

9. АфтерСсан

Автоматик текшириш ва тузатиш манбалари учун ажойиб дастур. Хатоларни, бўш жойларни, таниб олишдаги хатоларни аниқлайди. Дастур бепул дастур хисобланади (100% функционаллик фақат пул эвазига мавжуд); инглиз тилидаги матнлар билан ишлаш учун унинг мутлақо бошқача версияси керак. Бу, албатта, муҳим камчилик.

Афзалликлари рус тилидаги интерфейс, фойдаланувчи луғатининг чексиз ҳажми ва ОСР-ни таҳрирлашнинг кенг имкониятларини таъкидлаш керак.

Кўпгина дастурлар ва технологиялар таржимада мутахассисларга ёрдам бериш учун келган бўлса ҳам, таржима соҳаси, хоҳ у синхрон ёки кетма-кет таржима бўлсин, ҳали ҳам таржимоннинг касбий маҳоратига таянади.

Саволлар:

1. Оғзаки ва ёзма таржима учун қўлланиладиган мобил иловалар?
2. Мобил таржимон дастурлар афзалликлари?
3. Мобил таржимон дастурлар камчиликлари?
4. Ўзбекистонда яратилган мобил таржимон дастурлар мавжудми?

6-мавзу: Компьютер орқали тил ўқитиш (Computer Assisted Language Learning: Cloze master, Lingualeo, Rosetta Stone, Duolingo).

Компьютер ёрдамида тилни ўрганиш (CALL) - бу ўқитиш ва ўрганишга ёндашув бўлиб, унда ўрганилган материални тақдим этиш, мустаҳкамлаш ва баҳолаш учун компьютер ва интернет каби компьютер манбалари қўлланилади. У, одатда, сезиларли интерактив элементни ўз ичига олади. Шунингдек, у тилни ўқитиш ва ўрганишда дастурларни излаш ва текширишни ўз ичига олади.

CALL, шунингдек, технологияни такомиллаштирилган тилларни ўрганиш, компьютер ёрдамида тилларни ўқитиш (Девис) ва компьютер ёрдамида тилларни ўрганиш каби бошқа бир қанча атамалар билан танилган. CALL тизимида ишлатиладиган технологиялар, одатда, иккита тоифага бўлинади: дастурий таъминот ва интернетга асосланган фаолият.

Дастурий таъминот

CALL муҳотида ишлатиладиган дастур чет / иккинчи тилларни ўрганиш учун махсус ишлаб чиқилиши ёки шу мақсадга мослаштирилиши мумкин. Кўпгина тил дарсликлари ноширлари қоғозли дарсликни қўллаб-қувватлашга ёки ўз-ўзини ўрганиш учун яққа туришга қаратилган бўладими, қандайдир ўқув дастурларини таклиф қилишади.

Тил ўрганиш учун мўлжалланган дастурларнинг аксарияти ўқув қўлланмаларидир. Бу, одатда, қисқача кириш ва ўқувчи жавоб берадиган бир қатор саволлардан ташкил топган дастурлар, сўнгра компьютер қандайдир мулоҳазаларни билдиради. Ушбу турдаги дастурларда ўрганиладиган материал ношир томонидан аллақачон дастурлаштирилиши мумкин, бу тез-тез учрайди ёки ўқитувчига ўрганиш учун материални дастурлашига имкон бериши мумкин.

Тил ўрганиш учун махсус ишлаб чиқилмаган дастурларни шу мақсадга мослаштириш мумкин. Умуман олганда, бу белгиланган мақсад тил ўрганишдан бошқа нарса бўлган вазифаларга асосланган фаолият; аммо, мақсад тилдан фойдаланиш вазиМодули бажариш учун жуда муҳимдир. Масалан, Facemaker ёрдамида талабалар компьютерга буйруқ бериш учун тилдаги сўзлардан фойдаланиб, турли хил юзларни яратадилар. Фойдаланувчи хаёлий соҳада характер яратадиган ва бошқарадиган рол ўйнаш ўйинларидан шу тарзда ҳам фойдаланиш мумкин.

Муаллифлик дастурлари ўқитувчига таркибнинг бир қисмини ёки тўлиқ қисмини ўрганишга имкон беради ва таркибини қандай ёки қандай қилиб ўрганиш кераклигини дастурий қисми ёки тўлиқ қисмини дастурлаш имконини беради. Ушбу дастурларнинг айрим мисолларига Close Master,

Choice Master ва Multitester киради. Булар билан формат олдиндан дастурлаштирилган ва ўқитувчи материални жойлаштиради. Macromedia Director каби умумий муаллифлик дастурларидан бутун курсни ўтказиш учун фойдаланиш мумкин; аммо, аксарият ўқитувчилар бундай дастурлардан фойдаланиш учун вақт ёки техник имкониятга эга эмаслар.

Интернетга асосланган Бутунжаҳон Интернет тармоғи 1992 йилда ишга туширилиб, 1993 йилга келиб кенг жамоатчиликка мурожаат қилиб, CALL да янги имкониятларни очди.

Интернет фаолияти дастурий таъминотнинг онлайн версияларидан (ўқувчи тармоқ компьютерлари билан ўзаро алоқада бўлган), компьютер воситачилигидаги мулоқотга (ўқувчи бошқа одамлар билан компьютер орқали ўзаро алоқада бўлган), ушбу икки элементни бирлаштирган дастурлардан фарқ қилади.

Ҳозирги кунда чет тилини ўрганувчиларга, айниқса, инглиз тилини ўрганувчиларга хизмат кўрсатадиган веб-сайтлар жуда кўп ва хилма-хил бўлиб, қаердан бошлашни аниқлаш жуда қийин бўлиши мумкин. Ҳатто Ушбу веб-сайтларнинг аксарияти машқ машқлари форматига асосланган, аммо баъзиларида Hangman каби ўйинлар мавжуд.

Компютер воситасида алоқа 1960-йиллардан бери у ёки бу шаклда мавжуд бўлиб, фақат 1999-йилларнинг бошидан бошлаб кенг жамоатчиликка кенг тарқалди. Бу икки шаклда бўлади: асенкрон (электрон почта ва форумлар каби) ва синхрон (матнли ва овозли суҳбат каби). Булар ёрдамида ўқувчилар мақсадли тилда бошқаҳақиқий маърузачилар билан кунига 24 соат арзонроқ мулоқот қилишлари мумкин. Ўқувчилар бирма-бир ёки кўпчилик билан мулоқот қилишлари, шунингдек, аудио ва видеофайлларни алмашишлари мумкин. Буларнинг барчаси туфайли CALL тилларни ўқитишга энг катта таъсир кўрсатди.

Бошқа компьютер ёки бошқа шахслар билан ўзаро алоқаларни бирлаштирган Интернет-иловалар, бу иккала иштирокчи рол ўйнайдиган ўйинларни ишлаб чиқаради, булар иштирокчилар биргаликда ишлайдиган ва

ёки бир-бирига қарши ишлайдиган ҳикоянинг бир қисмига айланадиган фаолиятдир. РПГ-лар дастлаб қалам ва зар билан қоғозда ўйнатилган, аммо 1990-йиллардан бошлаб деярли барча РПГ-лар компьютерга асосланган бўлиб, компьютер ўйинчи ва / ёки ҳакам вазифасини бажарган.

Тил ўрганишда компьютер қандай ёрдам беради?

Бундай материаллар тузилган ёки тузилмаган бўлиши мумкин, аммо улар, одатда, иккита муҳим хусусиятни ўз ичига олади: интерактив таълим ва индивидуал таълим CALL асосан ўқитувчиларга тил ўрганиш жараёнини енгиллаштиришда ёрдам берадиган воситадир.

CALL-дан фойдаланиш талабаларнинг ўқиш мустақиллигини рағбатлантириши мумкин. Рақамли таълим муҳитида бўлган талабалар ўқув стратегиясидан фойдаланган ҳолда такомиллашганликларини, юқори ўқув мотивацияси ва мустақил равишда ўрганиш учун Компьютер нимада ёрдам беради? Компьютер ёрдамида ўқитиш - бу ўқув материални тақдим этиш ва содирбўлган таълимни назорат қилиш учун компьютердан фойдаланиладиган интерактив ўқитиш техникаси. Бу ўқув жараёнини такомиллаштиришда матн, график, овозли вавидеонинг комбинациясидан фойдаланади.

Ҳозирги вақтда "CALL" оммалашиб бормоқда. Бу синфларда ўқишни анча қулай, осон, содда, рангпар, қизиқарли ва самарали қилди. Тажрибали ўқитувчилар ўқувчиларга ақлли доскалар ва интерактив доскалардан фойдаланган ҳолда дарс берадилар.

Технология ёрдамида ушбу қобилиятларни ўрганиш таълим ва тарбия жараёнига киритилиши мумкин. Танқидий фикрлаш қобилияти - компьютер ресурслари ва иловалари бу мисолларни ўрганиш, симуляция қилиш, муаммоларни ҳал қилиш шаклидир ва ақлли тизим ушбу қобилиятни кенгайтиришга ёрдам беради.

Gamification- таълимда уйин элементлари- сўнги йилларда энг кенг қўлланилиб келинаётган инновацион усуллардан бири. Таълимда уйин элементларидан фойдаланиш нафақат кичик ёшли таълим олувчилар

гуруҳида, балки барча ёшдаги таълим олувчилар гуруҳида самарали қўлланилиши мумкин. Уйин жараёнида талабаларнинг айнан уйин жараёнига бўлган қизиқиши ортиб хато қилиш қўрқуви каби аффектив ҳолатлар ёдидан чиқади, ва тил кўникмалари жумладан, гапириш кўникмасини шакллантиришга ва аутентик вазиятларни уйин тариқасида тақдим этганда ижтимоий маданий компетенцияни шакллантиришга ёрдам беради. Таълим жараёнидаги уйинларни шартли равишда икки турга бўлишимиз мумкин:

1.) Таълимда уйин элементлари (game based learning): сахна кўринишлари, симуляцион вазиятлар ва бошқа ролли уйинлар (role plays, simulations), ҳикоя қилиш (storytelling) ва scavenger hunts, scrabble каби турли хил уйинлар.

2.) Компьютер уйинлари, рақамли уйинлар, тил ўрганиш мобил иловалари (Gamification): онлайн платформалар (Lingualeo, Mondly languages, Puzzle English), мобил иловалар (Class Dojo, Edmodo, Zondle, Socrative) компьютер ва рақамли уйинлар (FluentU, Fable) .

1. Аутентик видеоматериаллар тақдимотидан олдин, жараёнида ва кейин турли уйинлардан фойдаланиш. (game based learning)

Видеоматериал тақдимотидан олдин янги сўзларни ёки маълумотни тақдим этиш учун турли уйинлар. scavenger hunts, scrabble

Видеоматериал тақдимоти жараёнида ҳам уйин элементларидан фойдаланиш мумкин. Silent viewing, Dubbing

Видеоматериал тақдимотидан сўнг турли уйинларни қўллаш мумкин. сахна кўринишлари, симуляцион вазиятлар ва бошқа ролли уйинлар (role plays, simulations)

Бу каби уйинларларнинг тайёр шаклини кўплаб сайтлардан юклаб олса бўлади, масалан www.iteslj.org

2. Аутентик видеоматериаллар асосида компьютер уйинлари, рақамли уйинлар, тил ўрганиш мобил иловалари тайёрлаш. Видеоматериаллар билан ишлаш учун мўлжалланган турли мультимедиа воситалари (дастурлар)

мавжуд: Socrative, Projeqt, Thinglink, Animoto, Camtasia, PowToon, GoAnimate, Zentation, Moovly, Explee, Plotagon каби ва бошқалар.

Аутентик видеоматериалларга quiz, fill in gaps каби турли элементларни қўшиш учун H5P, Screencast-o-matic, iSpring Suite, Camtasia дастурлардан фойдаланиш мумкин.

Ҳозирги кунда энг инновацион амалиётлардан бири бу видеоуйинлар орқали тил ўрганиш, масалан FluentU аутентик видеоларга асосланган турли уйинлар мажмуи. Бу каби амалиётни Ўзбекистонда ҳам тадбиқ қилиш катта самара берган бўларди. Тил ўрганишга мўлжалланган видеоуйинларни яратиш, ва унда аутентик видеоларни қўллаш талабаларнинг коммуникатив компетенциясини шакллантиришнинг янгича усули сифатида таълим соҳасида катта самара беради.

Саволлар:

1. CALL нечанчи йилдан бери мавжуд бўлиб, у неча турга бўлинади?
2. Технологиялар ердамида тил ўқитиш нима?
3. Тил ўрганишда Gamification нима?
4. Таржимага ўқитиш жараёнини компьютерлаштириш?

7-мавзу: Интерактив мултимедиа воситаларидан фойдаланиш:

Интернет, Интерактив доска

Мултимедиа технологияларидан фойдаланиш ўқув жараёнини ташкил этишда ҳамда ўқувчиларнинг ижодий қобилиятларини ривожлантиришда янги имкониятлар очади. Ўқитувчилар, олимлар, дастурчилар, мултимедиа ўқув қўлланмалари ишлаб чиқарувчилари ва амалиётчи ўқитувчиларнинг биргаликдаги саъй-ҳаракатлари билан янги мазмунли таълим муҳити яратилмоқда, унда таълим мазмуни, ўқитиш усуллари ва технологияларига таълим ва ахборот ёндашувлари бирлашиши ҳал қилувчи аҳамиятга эга.

Мултимедиа технологияларидан фойдаланиш ўқув жараёнида ҳамда ўқувчиларнинг ижодий қобилиятларини ривожлантиришда янги имкониятлар очади. Ўқитувчилар, олимлар, дастурчилар, мултимедиали ўқув

қўлланмалар ишлаб чиқарувчилари, амалиётчи-ўқитувчилар биргаликда янги ахборот таълими муҳитини очадилар, бу ерда ҳал қилувчи омил таълим мазмуни, методлари ва таълим технологияларига таълим ва ахборот ёндашувларини бирлаштиришдир.

Замонавий олий таълим тизимининг ривожланиш тенденциялари таълим жараёнига фаол ўқитишнинг турли шакллари, усуллари ва воситаларини кенг жорий этиш билан узвий боғлиқдир.

Жамиятни ахборотлаштиришнинг етакчи йўналишларидан бири бу- мултимедиа технологияларини ривожлантириш, уларнинг ижтимоий ҳаётнинг турли соҳаларига кириб бориши: ишлаб чиқариш, бизнес, Модул, таълим, оммавий истеъмол маданияти. Ушбу технологиялар мазмун ва шаклнинг бойлигини, турли хил матн, график, нутқ, мусиқа, видео, фотосуратлар ва уларни олишнинг турли усуллари бирлаштириб, дунёнинг мултимедиа идрокини шакллантиради.

Мултимедиа технологияларидан фойдаланиш ўқув жараёнини ташкил қилиш билан бир қаторда талабаларнинг ижодий қобилиятларини ривожлантиришда янги имкониятлар очади. Таълимнинг фаол усуллари самарали амалга ошириш учун етарли миқдорда компьютер ускуналарини жиҳозлаш, шунингдек, ўқув жараёнини ташкил қилишда услубий ва ахборот базасини тайёрлаш бўйича катта ва жиддий иш олиб бориш керак. Бу бозорда ортиб бораётган талабларни ҳисобга олган ҳолда мутахассисларни тайёрлаш сифатини оширишда фаол ўқитиш усуллари амалга оширилишини таъминлайди.

Ҳозирги вақтда мултимедиа технологиялари ўқув жараёнидаги янги ахборот технологияларининг жадал ривожланаётган йўналишларидан бири ҳисобланади.

Биринчи вазифа - бу мантиқий фикрлашга хос бўлган иккала объектни ҳам, образли фикрлаш бир хил воситалар ёрдамида ишлайдиган расм-расмларни ҳам намоиш қилиш мумкин бўлган билимларни намоиш этиш моделларини яратишдир. Иккинчи вазифа - бу ҳали иложи бўлмаган инсон

билимларини тасаввур қилиш матн тавсифларини олинг. Учинчиси - кузатилган расм-расмлардан кузатилган суратларнинг динамикаси орқасида яширинган механизмлар ва жараёнлар тўғрисида баъзи тахминларни шакллантиришга ўтиш йўллари излаш.

Шундай қилиб, таълим жараёнини ташкил қилишда мултимедиа технологияларидан фойдаланишнинг аниқ афзалликлари (ахборотдан оператив фойдаланиш, аудио ва визуал материалларнинг комбинацияси ва бошқалар) шубҳасиздир. Бундай технологиялардан фойдаланиш ўқув маълумотларини сезиларли даражада фаоллаштиради, уни идрок қилишни ва ўрганишни осонлаштиради.

Мултимедиа технологиялари компьютер Модулининг энг истиқболли ва оммалашган йўналишларидан биридир. Улар "интерфаол интерфейс ва бошқа бошқарув механизмларини ўз ичига олган овоз, видео, анимация ва бошқа визуал эффектлар (Симуляция) билан бирга тасвирлар, матнлар ва маълумотлар тўпламларини" ўз ичига олган маҳсулотни яратишни мақсад қилган. Ушбу таъриф 1988 йилда янги технологияларни жорий этиш ва улардан фойдаланиш муаммолари билан шуғулланадиган энг йирик Европа Комиссияси томонидан ишлаб чиқилган.

1945 йилда америкалик олим Ван Нивер Буш томонидан таклиф қилинган "Мемекс" хотирани ташкил этиш концепцияси мултимедиа технологиясининг пайдо бўлишининг ғоявий шарти ҳисобланади. Унинг мазмунига мос равишда маълумот қидиришни таъминлайди. Функциялари, аппарат талаблари, дастур хусусиятлари. Белгиланган мезонга мувофиқ, қуйидаги таснифлаш мумкин:

- анъанавий алгоритмик тиллар;
- умумий мақсадлар учун воситалар;
- мултимедиа воситалари;
- гиперматн ва гипермедиа воситалари

Тўғридан-тўғри дастурлаш орқали яратилган электрон дарсликларнинг ўзига хос хусусиятлари:

- амалга оширишнинг турли хил услублари (ранглар палитраси, интерфейс, бошқарув тузилиши, материални тақдим этиш усули ва бошқалар);
- ўзгартириш ва техник хизмат кўрсатишнинг мураккаблиги;
- катта вақт сарфлари ва меҳнат зичлиги;
- аппарат чекловлари йўқ, яъни. мавжуд техник базага йўналтирилган электр станциясини яратиш имконияти.

Мултимедиа воситалари

Янги ахборот технологиялари пайдо бўлишидан олдин ҳам, мутахассислар кўплаб экспериментларни ўтказгандан сўнг, материални ўзлаштириш усули ва бир мунча вақт ўтгач, олинган билимларни тиклаш қобилияти ўртасидаги боғлиқликни аниқладилар. Агар материал яхши бўлса, унда одам унинг ҳажмининг 1/4 қисмини эслайди. Агар маълумот визуал тарзда тақдим этилган бўлса, тахминан 1/3 қисмини. Таъсир (визуал ва эшитиш) бирлаштирилганда, ёдлаш ярмига ошди ва агар одам ўрганиш жараёнида фаол ҳаракатларга жалб қилинган бўлса, у ҳолда материални ассимиляция қилиш 75% га ошади.

Демак, мултимедиа ахборотни тақдим этишнинг бир неча усуллари - матнни, ҳаракатсиз тасвирларни (чизмалар ва фотосуратлар), ҳаракатланувчи тасвирларни (анимация ва видео) ва товушни (рақамли ва МИДИ) интерактив маҳсулотга бирлаштиришни англатади.

Овозли маълумот нутқ, мусиқа, овоз эффектларини ўз ичига олади. Бу ҳолда энг муҳим масала - бу ташувчининг ахборот ҳажми. Овоз билан таққослаганда, видео маълумот жуда кўп ишлатиладиган элементлар билан ифодаланади. Аввало, бу статик кадрларнинг элементларини ўз ичига олади, уларни икки гуруҳга бўлиш мумкин: графикалар (қўлда чизилган расмлар) ва фотосуратлар. Биринчи гуруҳга турли хил чизмалар, интерерлар, юзалар, график режимдаги белгилар киради. Иккинчисига фотосуратлар ва сканерланган тасвирлар киради.

Динамик видео кетма-кетлик деярли ҳар доим статик элементлар (кадрлар) кетма-кетлигидан иборат. Бу ерда учта одатий элемент ажралиб туради: оддий видео (секундига тахминан 24 та расм), квази-видео (сониясига 6-12 та расм), анимация. Мултимедиа муҳитининг бир қисми сифатида кадрлардан фойдаланиш аудиодан кўра кўпроқ муаммоларни ҳал қилишни ўз ичига олади. Улар орасида энг муҳими: экран ўлчамлари ва ранглар сони, шунингдек, маълумотларнинг миқдори.

Саволлар:

1. 1945 йилда америкалик олим нимани таклиф қилган?
2. Жамиятни ахборотлаштиришнинг етакчи йўналишларидан бири бу?
3. Оддий видео секундига нечта кадрдан иборат?
4. Мультимедиа Модулнинг энг истиқболи ва оммалашган йўналишларидан бири сифатида?

8-мавзу: Проектларга асосланган ўрганиш (Project based learning)

Лойиҳа усули ўқувчиларнинг билим ва ижодий қобилиятларини ривожлантириш, ўз билимларини мустақил равишда лойиҳалаштириш қобилияти, ахборот маконида ҳаракат қилиш қобилияти, танқидий фикрлашни ривожлантиришга асосланган.

Лойиҳа усули ҳар доим талабаларнинг мустақил фаолиятига - индивидуал, жуфтлик, гуруҳга йўналтирилган бўлиб, талабалар маълум вақт давомида бажарадилар. Ушбу ёндашув биргаликдаги таълим билан узвий боғлиқдир.

Лойиҳа усули ҳар доим қандайдир муаммони ҳал қилишни назарда тутади, бу бир томондан турли усуллардан фойдаланишни, бошқа томондан илм-Модул, техника, технология ва ижодий соҳаларнинг турли соҳаларидаги билим ва кўникмаларни бирлаштиришни назарда тутади.

Лойиҳа усули ўқувчиларнинг билим қобилиятини ривожлантириш, ўз билимларини мустақил равишда лойиҳалаштириш қобилияти, ахборот маконида ҳаракат қилиш қобилияти, танқидий фикрлашни ривожлантиришга

асосланган. Тугалланган лойиҳаларнинг натижалари, улар айтганидек, "аниқ" бўлиши керак, яъни агар бу назарий муаммо бўлса, унда унинг аниқ ечими, агар амалий бўлса - аниқ натижалар, амалга оширишга тайёр.

Лойиҳа усули бўйича ишлаш нафақат муаммонинг мавжудлиги ва хабардорлигини, балки ҳаракатларни аниқ режалаштиришни, ушбу муаммони ҳал қилиш учун режа ёки гипотезанинг мавжудлигини, аниқ тақсимотни (агар биз гуруҳ ишини назарда тутсак) ролларни ўз ичига олган, уни очиш, ҳал қилиш жараёнини ҳам ўз ичига олади. яқин ўзаро таъсирга эга бўлган ҳар бир иштирокчи учун вазифалар. Лойиҳа усули ўқув жараёнида илмий-тадқиқот, ижодий вазифа пайдо бўлганда, уни ҳал қилиш учун турли соҳалар бўйича яхлит билимларни талаб қилишда, шунингдек, тадқиқотусулларидан фойдаланишда қўлланилади (масалан, дунёнинг турли минтақаларида демографик муаммони ўрганиш; маълум бир мавзунини очиб берадиган мамлакатнинг турли минтақалари, дунёнинг бошқа мамлакатлари: кислота ёмғирининг атроф-муҳитга таъсири муаммоси, турли саноат тармоқларини турли минтақаларда жойлаштириш муаммоси ва бошқалар).

Лойиҳа усули учун кутилаётган натижаларнинг амалий, назарий ва когнитив аҳамияти масаласи жуда муҳимдир (масалан, маълум бир минтақанинг демографик ҳолати, ушбу ҳолатга таъсир этувчи омиллар, ушбу муаммонинг ривожланиш тенденциялари тўғрисида тегишли хизматларга ҳисобот); газетани, алманахни биргаликда нашр этиш воқеа жойидан ва бошқалар).

Лойиҳа бўйича ишни ўқитувчи пухта режалаштиради ва талабалар билан муҳокамақилади. Шу билан бирга, босқичма-босқич натижалар ва натижаларни "жамоатчиликка", яъни гуруҳнинг бошқа талабаларига ёки масалан, ўқув жараёни билан бевосита боғлиқ бўлмаган "ташқи" интернет фойдаланувчиларига тақдим этиш вақтини кўрсатиб, лойиҳа таркибини батафсил тузиш амалга оширилади.

Ўқув лойиҳалари тадқиқотнинг ўқитиш методларига асосланган. Талабаларнинг барча фаолияти қуйидаги босқичларга қаратилган:

- Муаммонинг таърифи ва ундан келиб чиқадиган тадқиқот мақсадлари;
- Уларни ечиш гипотезаси;
- Тадқиқот усуллари муҳокама қилиш;
- Маълумотлар йиғишни амалга ошириш;
- Қабул қилинган маълумотларни таҳлил қилиш;
- Якуний натижаларни рўйхатдан ўтказиш;
- Хулоса қилиш, тузатиш, хулосалар (биргаликдаги тадқиқотлар давомида "ақлий хужум", "давра суҳбати" усули, статистик усуллар, ижодий ҳисоботлар, қарашлар ва ҳк).

Етарли даражада эркин тадқиқотга, муаммоли, кидирув услубларига, статистик маълумотларни сақлаш қобилиятига эга бўлмаганлиги, турли хил ижодий фаолият турларига эга бўлмаганлиги сабабли, талабаларнинг лойиҳа фаолиятини муваффақиятли ташкил этиш имконияти ҳақида гапириш қийин. Турли вазиятларда лойиҳа мавзуларини танлаш бошқача бўлиши мумкин. Баъзи ҳолларда, ушбу мавзу тасдиқланган дастурлар доирасида таълим органлари мутахассислари томонидан тузилиши мумкин. Бошқаларда ўқитувчилар ўзларининг мавзусидаги таълим ҳолати, ўқувчиларнинг табиий касбий қизиқишлари ва қобилиятларини ҳисобга олган ҳолда фаол равишда номзодлар кўрсатилиши керак. Учинчидан, лойиҳалар мавзуларини талабалар ўзлари таклиф қилишлари мумкин, улар табиий равишда нафақат ўзларининг қизиқишларидан келиб чиқиб, нафақат билим, балки ижодий, амалий.

Лойиҳалар мавзулари ўқувчиларнинг ушбу масала бўйича билимларини чуқурлаштириш, ўқув жараёнини фарқлаш мақсадида ўқув дастурининг баъзи назарий масалаларига тегишли бўлиши мумкин. Аммо, кўпинча, лойиҳалар мавзулари амалий ҳаётга тегишли бўлган ва шу билан бирга талабаларнинг билимларини битта Модулга эмас, балки турли соҳалардаги билимларини, уларнинг ижодий фикрлашларини, тадқиқот қобилиятларини жалб қилишни талаб қиладиган бирон бир амалий масалага

тегишли. Шу тарзда, айтмоқчи, билимларнинг тўлиқ табиий интеграциясига эришилади.

Компьютерлашган таълим лойиҳаси деганда биз компьютер технологиялари асосида ташкил этилган, умумий мақсадга, келишилган усулларга, фаолиятнинг умумий натижаларига эришишга қаратилган фаолият услубига эга бўлган шерик ўқувчиларнинг биргаликдаги ўқув, билим, ижодий ёки ўйин фаолиятини тушунамиз.

Ҳозирги вақтда лойиҳаларининг кўплаб турлари методикада ишлаб чиқилган. Бундай ҳолда, асосий типологик хусусиятлар қуйидагилар:

1. Лойиҳадаги доминант усул: тадқиқот, ижодий, рол ўйнаш, йўналиш ва бошқалар.
2. Лойиҳани мувофиқлаштириш хусусияти: тўғридан-тўғри (қатъий, эгилувчан), яширин (лойиҳа иштирокчисига тақлид қилувчи)).
3. Алоқалар хусусияти (битта таълим муассасаси, синф, шаҳар, вилоят, мамлакат, дунёнинг турли мамлакатлари иштирокчилари орасида)
4. Лойиҳа иштирокчилари сони.
5. Лойиҳа давомийлиги.

Таржимани ўқитишда ҳам лойиҳа орқали ўқитиш технологиясини самарали қўллаш мумкин.

Саволлар:

1. Лойиҳанинг нечта ўқитиш усули мавжуд?
2. Лойиҳаларининг асосий типологик хусусиятлари?
3. Лойиҳанинг доминант усуллари нималардан иборат?
4. Ўқитишнинг оптимал вариантини танлашнинг муҳим шарти нима?

9-мавзу: Конструктив педагогика: Дарсда технологияни сингдириш

Таълим жараёнига конструктив педагогика элементларининг киритилиши, ўқитишнинг индуктив ва дедуктив усулларида фойдаланиш талабаларнинг ижобий фаоллигини фаоллаштиришга имкон беради.

Ўқув жараёнини фаол усуллар ва воситалар ёрдамида интенсивлаштиришни ҳамда талабалар билан мулоқотда педагогик ижодкорликни таъминлайдиган йўналиш - бу конструктив педагогика.

Таржимани ўқитишда кўп ҳолларда мулоқотнинг муайян ҳолатини икки тил тузилмасида акс этишини кўйидаги усуллар билан қиёслаш шаклида ўтади: “Баҳс-мунозара” методи, “пинборд” усули, “Брифинг” методи, ФСМУ(фикр, сабаб, мисол, умумлаштириш) технологияси, “бумеранг” технологияси, органайзер ва кластер усули, тоифалаш жадваллари, концептуал жадвал, Венн диаграммаси, Нилуфар гули чизмаси, Балиқ скелети ва ҳоказо.

Айнан шу босқичдан кейин **симуляцион ва ролли уйинлар** орқали реал коммуникатив ҳолатни яратиш мумкин. Симуляцион уйинлар ва ролли уйинлар ва бошқалар орқали муайян нутқ фаолиятини яратиб мулоқотга киришиш ва бу орқали коммуникатив компетенцияларни ривожлантириб мулоқотда тилни фаол ишлатиш кўникмасини шакллантириш билан бир қаторда таржима кўникмаларини ривожлантириш мумкин. Шундай экан ушбу босқични **коммуникатив ҳолатни** яратиш босқичи ёки амалий босқич десак ҳам бўлади. Ушбу босқичда талабалар бир бирини баҳолаши мумкин (peer assessment) ва бу ерда ўз навбатида communicative assessement (коммуникатив баҳолаш) амалга оширилади.

Flipped classroom (Тескари синф) –сўнги йилларда кенг кўлланилаётган ва талабаларни мустақил ишлашга ва ўқув жараёнига қизиқиши мотивациясини оширишга қаратилган таълим технологияси. Ушбу технология айниқса кредит мудд тизимида зарур бўлган талабаларнинг мустақил таълим олиш малакаларини шакллантиришда жуда самаралидир. Бунда таржимани олдиндан тайерлаб, таҳлил қилиб келган талаба ўқув жараёнига тайёр бўлиб келади, шу аснода ўқув жараёнига ажратилган вақтни тежаш ҳамда талабаларга ўқув материални мустақил ўзлаштириш ва таҳлил қилишга етарли вақт ва имконият бўлиши таъминланади.

Gamification- таълимда уйин элементлари- сўнги йилларда энг кенг қўлланилиб келинаётган инновацион усуллардан бири. Таълимда уйин элементларидан фойдаланиш нафақат кичик ёшли таълим олувчилар гуруҳида, балки барча ёшдаги таълим олувчилар гуруҳида самарали қўлланилиши мумкин. Уйин жараёнида талабаларнинг айнан уйин жараёнига бўлган қизиқиши ортиб хато қилиш қўрқуви каби аффектив ҳолатлар ёдидан чиқади, ва тил кўникмалари жумладан, гапириш кўникмасини шакллантиришга ва аутентик вазиятларни уйин тариқасида тақдим этганда ижтимоий маданий компетенцияни шакллантиришга ёрдам беради. Таълим жараёнидаги уйинларни шартли равишда икки турга бўлишимиз мумкин:

1.) Таълимда уйин элементлари (game based learning): сахна кўринишлари, симуляцион вазиятлар ва бошқа ролли уйинлар (role plays, simulations), ҳикоя қилиш (storytelling) ва scavenger hunts, scrabble каби турли хил уйинлар.

2.) Компьютер уйинлари, рақамли уйинлар, тил ўрганиш мобил иловалари (Gamification): онлайн платформалар (Lingualeo, Mondly languages, Puzzle English), мобил иловалар (Class Dojo, Edmodo, Zondle, Socrative) компьютер ва рақамли уйинлар (FluentU, Fable) .

1. Аутентик видеоматериаллар тақдимотидан олдин, жараёнида ва кейин турли уйинлардан фойдаланиш. (game based learning)

Видеоматериал тақдимотидан олдин янги сўзларни ёки маълумотни тақдим этиш учун турли уйинлар. scavenger hunts, scrabble

Видеоматериал тақдимоти жараёнида ҳам уйин элементларидан фойдаланиш мумкин. Silent viewing, Dubbing

Видеоматериал тақдимотидан сўнг турли уйинларни қўллаш мумкин. сахна кўринишлари, симуляцион вазиятлар ва бошқа ролли уйинлар (role plays, simulations)

Бу каби уйинларларнинг тайёр шаклини кўплаб сайтлардан юклаб олса бўлади, масалан www.iteslj.org

2. Аутентик видеоматериаллар асосида компьютер уйинлари, рақамли уйинлар, тил ўрганиш мобил иловалари тайёрлаш. Видеоматериаллар билан ишлаш учун мўлжалланган турли мультимедиа воситалари (дастурлар) мавжуд: Socrative, Projeqt, Thinglink, Animoto, Camtasia, PowToon, GoAnimate, Zentation , Moovly , Explee, Plotagon каби ва бошқалар.

Аутентик видеоматериалларга quiz, fill in gaps каби турли элементларни қўшиш учун H5P, Screencast-o-matic, iSpring Suite, Camtasia дастурлардан фойдаланиш мумкин.

Ҳозирги кунда энг инновацион амалиётлардан бири бу видеоуйинлар орқали тил ўрганиш, масалан FluentU аутентик видеоларга асосланган турли уйинлар мажмуи. Бу каби амалиётни Ўзбекистонда ҳам тадбиқ қилиш катта самара берган бўларди. Тил ўрганишга мўлжалланган видеоуйинларни яратиш, ва унда аутентик видеоларни қўллаш талабаларнинг коммуникатив компетенциясини шакллантиришнинг янгича усули сифатида таълим соҳасида катта самара беради.

Саволлар:

1. Конструктив педагогика тушунчаси?
2. Таржимани ўқитишда таълим технологиялари?
3. Тил ўрганишда Gamification нима?
4. Таржимага ўқитиш жараёнини компьютерлаштириш?

V. КЕЙСЛАР БАНКИ

Keys bilan ishlashga 1 ta o'quv mashg'ulo1-variant

Keys bilan ishlashga 1 ta o'quv mashg'uloti ajratilgan. Keys o'lchami unchalik katta emas .

1. Keys bilan yakka tartibda tanishish.
2. Keys bilan jamoa bo'lib ishlash:
 - 2.1. Aqliy hujum: - muammoli vaziyatni hal etish g'oyalari generatsiyasi.
 - 2.2. Jamoaning bahosi va ustuvor g'oyalarning tanlanishi.
3. O'qituvchi rezyumesi.
4. Tinglovchilarning o'quv yutuqlarini baholash

2-variant

Keys bilan ishlashga 1 ta o'quv mashg'uloti ajratilgan. Keys o'lchami unchalik katta emas.

1. Keys bilan yakka tartibda ishlash.
2. Jamoaning muammoli vaziyatni tahlil qilish va hal etish, bunday amaliy vaziyatdagi faoliyat bo'yicha tavsiyalarni ishlab chiqishga qaratilgan munozarasi.
3. O'qituvchi rezyumesi.
4. Tinglovchilarning o'quv yutuqlarini baholash

ТАРЖИМА ЖАРАЁНИДА ОНЛАЙН ЛУГАТЛАРНИНГ ТУРИ.

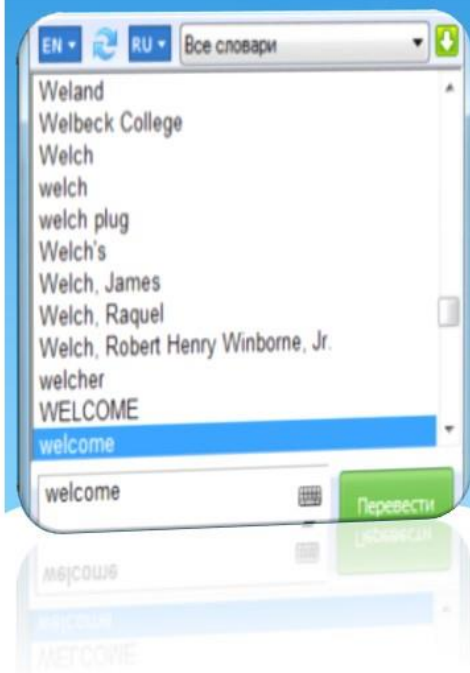
- Яйнан таржима пайтида хар бир таржимончи оз кулида лугат олиб юриши лозим. Сабаби таржимонлик иши хар бир сузнинг нимани онглатишини ва уни маносини турги ва тулик етказиб бериши лозим. Бунда эса бизга бир нечта яний :
- [1.Free Translation](#)
- [2.Worldlingo](#)
- [3.Google Translate](#)
- [4.Babel Fish](#)
- [5.Translatier Online.ua](#)
- ўхшаган таржимонлик дастурлари мавжуд. Афзаллиги шундаги бу дастурларда тез ва аниқ жавобни олиш мумкин. Лекин шу каторда, бу дастурлар бир неча кийиншиликларни келритиши мумкин. Масал [Worldlingo](#), [Translatier Online.ua](#) каби дастурлар факаткина интернет оркали яний онлайн тарзида ишлайди ва хаттоки бир нечталари пулик толовдан кеин тулик ишлашади. Хамда уларни кулайдиган гаджет яний (смартфон, планшет еки ноутбук олиб юришга таржимончи мажбур бўлади)

3-variant

Keys bilan ishlashga 1 ta o‘quv mashg‘uloti ajratilgan. Keys o‘rtacha o‘lchamli.

1. Keys bilan auditoriyadan tashqari vaqtda yakka tartibda ishlash.
2. Auditoriyada ishlash:
 - 2.1. Kichik guruhlarda ishlash: keys bilan yakka tartibda ishlash natijalarini muhokama qilish bo'yicha kichik guruhlardagi ishlar; jamoaning muammo yechimi bo'yicha taklif qilingan muqobil variantlarni tahlil qilishi va baholashi, ustuvor g'oyani tanlashi; muammoli vaziyatni hal etish dasturining ishlab chiqilishi.
 - 2.2. Guruh ishi taqdimoti.
 - 2.3. Muammoli vaziyat yechimi bo'yicha taklif etilgan variantlarning jamoadagi muhokamasi.
3. O'qituvchi rezyumesi.
4. Tinglovchilarning o'quv yutuqlarini baholash

Lingvo elektron lug'ati

Lingvo x6 ning asosiy xususiyatlari va afzallillari 19 ta jahon tilida tarjima va foydalanuvchilar uchun qulay interfeys Lingvo x6 xitoy, tatar, norveg, yunon, lotin tillaridan, shuningdek ingliz, fransuz, italiyan, nemis, va boshqalardan keng tarqalgan tillardantarjima qilinadi. Shuningdek, yangiliklar qatorida interfeysning o'zida kerakli so'zlarni qidirish qobiliyatini ham ta'kidlash lozim. Qidiruv qatoriga kerakli so'zni kiritasiz, agar u noto'g'ri yozilgan bo'lsa, dastur sizga almashtirish variantini taklif qiladi.

1-Кейс. Мобил қурилма учун Андроид опреацион тизимининг 5.0 (*API Level: 21*) версияси учун илова ишлаб чиқилди. Сизнинг телефонингиздаги Андроид опреацион тизимининг версияси 4.3 (*API Level: 18*). Мобил иловани телефонингизга ўрнатиб ишга туширмоқчи бўлганингизда хатолик келиб чиқди. Яъни илова ишламади.

Кейсни бажариш босқчилари ва топшириқлар:

- Кейсдаги муаммони келтириб чиқарган асосий сабабларни белгиланг(индивидуал ва кичик гуруҳда).
- Мобил иловани ишга тушириш учун бажариладиган ишлар кетма-кетлигини белгиланг (жуфтликлардаги иш)

2-Кейс. Илова ишлаб чиқилди (Андроид опреацион тизимининг версияси 4.4 *API Level: 19*) ва у ишлаши жараёнида битта ойнадан иккинчи ойнага ўтишда хатолик келиб чиқди. Яъни иловада ойналарни бошқариш учун иккита activity мавжуд ва бир ойнадан иккинчи ойнага ўтишда activity чақирилганда хатолик бўлди.

Кейсни бажариш босқчилари ва топшириқлар:

- Кейсдаги муаммони келтириб чиқарган асосий сабаблар ва ҳал этиш йўллари жадвал асосида изоҳланг (индивидуал ва кичик гуруҳда).

Муаммо тури	Келиб чиқиш сабаблари	Ҳал этиш йўллари

3-Кейс. Илова ишлаб чиқилди (Андроид опреацион тизимининг версияси 4.4 *API Level: 19*) ва иловада Галлерея ва расмлардан фойдаланилган. Мазкур ишлаб чиқилган иловани турли кўринишдаги қурилмаларда (таблет, смартфон ва ҳ.к., изоҳ: қурилма экранларининг ўлчамлари ҳар хил) ишга туширганимизда расмлар ўлчами қурилма экранининг ўлчамига мос тушмайди. Мисол учун илова компоненталари Samsung S3 қурилмасида яхши кўринадилекин, Tablet Nexus 10 қурилмасида эса кичкина ёки экраннинг бир бурчагига жойлашиб қолади. Яъни ишлаб чиқилган илова дизайни барча қурилмалар учун стандарт эмас.

Кейси бажариш босқчилари ва топшириқлар:

- Кейсдаги муаммони келтириб чиқарган асосий сабабларни белгиланг(индивидуал ва кичик гуруҳда).
- Яъни ишлаб чиқилган илова дизайни барча қурилмалар учун стандарт бўлишини таъминлашда бажариладиган ишлар кетма-кетлигини белгиланг (жуфтликлардаги иш)

VI. ГЛОССАРИЙ

<p>Ахборот технологиялари</p>	<p>бу объект, жараён ёки ҳодисанинг ҳолатитўғрисида янги сифат маълумотларини олиш учун маълумотларни йиғиш, қайта ишлаш ва узатиш воситалари ва усуллари тўпламидан фойдаланадиган жараён.</p>
<p>Электрон почта</p>	<p>бу телекоммуникация тармоғи фойдаланувчилари ўртасида электрон ёзишмаларни юбориш тизими.</p>
<p>Резюме</p>	<p>Бу кўникмалар, иш тажрибаси, маълумот ва бошқа одамни иш билан таъминлаш учун одатда зарур бўлган маълумотларни ўз ичига олган ҳужжат.</p>
<p>Тадқиқотчи</p>	<p>Ҳар қандай Модул соҳасидаги тадқиқотчи.</p>
<p>Концепция</p>	<p>(лот. Концептио "тушуниш тизими" дан): бир-бирига боғланган ва ўзаро боғлиқ тизимни ташкил этувчи нарса ҳақидаги қарашлар мажмуаси.</p>
<p>Онлайн</p>	<p>-(баъзан "он лайн" деб номланади) "бошқариладиган ёки компьютерга уланган" ёки фақат Интернет орқали мавжуд бўлган "фаолият", "хизмат" сифатида</p>
<p>Автоматлаштирилган тизим бу</p>	<p>фаолиятнинг турли соҳаларидаги ахборот жараёнларини ёки уларнинг бирикмаларини автоматлаштиришга асосланган ечимларни таъминловчи ташкилий-техник тизим.</p>
<p>Электрон луғат</p>	<p>тез-тез морфологияни ва сўз бирикмаларини қидириш қобилиятини, шунингдек, таржима йўналишини ўзгартириш қобилиятини ҳисобга олган ҳолда керакли сўзни тезда топишга имкон беради.</p>

Моделлаштириш	билим объектларини уларнинг моделлари бўйича ўрганиш; ушбу ходисалар ҳақида тушунтиришлар олиш, шунингдек, тадқиқотчини қизиқтирадиган ходисаларни башорат қилиш учун ҳаётий объектлар, жараёнлар ёки ходисаларнинг моделларини куриш ва ўрганиш.
Дискусив	постмодерн фалсафаси Модулинг махсус атамаси, маънонасл феномени билан боғлиқ ҳолда, ижтимоий-маданий меъёрлар ва тақиқлар билан чекланмаган ҳолда, чексиз ижодий салоҳиятни намойиш қиладиган дискурсив амалиётларнинг автохонавий процессуаллигини тузатиш учун киритилган.
Форматлаш	бу магнит юзада жойлашган электрон сақлаш воситаларининг маълумотларни сақлаш майдонини, оптик муҳитни, каттиқ ҳолатдаги драйверларни ва бошқаларни белгилашнинг дастурий жараёни, бу жараённинг турли усуллари мавжуд.
Графика	бу тасвирий сиртнинг хусусиятлари ва чизиқлар, зарбалар ва доғларнинг тонал алоқалари график деб номланадиган асосий визуал восита сифатида ишлатиладиган тасвирий санъатнинг бир тури.
Модификация	бу ўйин билан таъминланган СДК-дан фойдаланган ҳолда, учинчи томон ишлаб чиқувчилари ёки ҳаваскорлари томонидан ёзилган ёки ҳаваскор дастурлар томонидан ўйинларни ўзгартириш учун ишлаб чиқилган, одатда, ёзилган компьютер ўйинларига қўшимчалар.
Лексикография	луғат тузиш ва уларни ўрганиш билан шуғулланадиган

	тилшунослик бўлими; сўзнинг семантик тузилишини, сўзларнинг хусусиятларини, уларнинг изоҳланишини ўрганадиган Модул.
Веб-сайт	бир ёки бир нечта мантикий боғлиқ веб-саҳифалар; шунингдек, сервер таркибининг жойлашуви.
Тилшунослик	бу тилларни ўрганадиган Модул. Бу умуман табиий инсон тили ва дунёнинг барча тиллари ҳақидаги Модул бўлиб, унинг индивидуал вакиллари сифатида.
Политехника	технологиянинг турли соҳалари билан боғлиқ.
Дастурий таъминот	компьютер тизимининг ишлаши билан боғлиқ компьютер дастурлари, процедуралари ва эҳтимол тегишли ҳужжатлар ва маълумотлар
Блог	бу онлайн журнал, онлайн кундалик, унинг асосий мазмуни мунтазам равишда қўшилган ёзувлардир. Ёзувларда матн, фотосуратлар, графикалар ёки мултимедия мавжуд.
Буфер	бу кириш ёки чиқиш пайтида маълумотларни вақтинча сақлаш учун ишлатиладиган хотира майдони. Маълумотлар алмашинуви ташқи қурилмаларда ҳам, компьютер ичидаги жараёнларда ҳам бўлиши мумкин.
Панел	ҳар хил дизайндаги текис элемент. Дашбоард (бошқарув панели, консол) - битта тузилишда бирлаштирилган асбоблар ва бошқариш воситалари гуруҳи.
Файл	бу сақлаш воситасидаги маълумотларнинг номланган майдони. Файллар билан ишлаш операцион тизимлар

	ёрдамида амалга оширилади.
Синхрон машина	бу ротор тезлиги ҳаво оралиғидаги магнит майдон тезлигига тенг бўлган ўзгарувчан ток электр машинаси.
Маълумотларни узатиш протоколи	бу турли хил дастурлар ўртасида маълумотлар алмашинувини белгилайдиган мантиқий даражадаги интерфейс конвенциялари тўплами.
Интерфейс	талаблар стандарт билан белгиланадиган иккита функционал объектлар орасидаги чегара; тизим элементлари ўртасидаги ўзаро таъсирнинг воситалари, усуллари ва қоидалари тўплами.
Демо версия	маҳсулотнинг дастлабки версияси, масалан, компьютер ўйини. Терминнинг номи "намойиш" сўзининг қисқартмаси.
Дастур	олдиндан олинган атама "рецепт", яъни берилган ҳаракатлар кетма-кетлигини англатади.
Оффлайн	Интернетдан фойдаланиш нуқтаи назаридан янги тилда сўзлашадиган одамлар билан ишлашни амалга ошириш, сифатлар ҳам объект офлайн.
Ҳуқуқшунослик	давлат ва ҳуқуқнинг хусусиятларини ўрганадиган Модул; ҳуқуқий билимлар тўплами; адвокатларнинг амалий фаолияти ва уларни тайёрлаш тизими.
Мултимедиа	бу бир вақтнинг ўзида турли хил шаклларда тақдим этиладиган маълумотлар ёки таркиб: овозли, анимацион компьютер графикалари, видео.
Веб-илова	мижоз-сервер дастуридир, унда мижоз веб-сервер билан браузер ёрдамида ўзаро алоқада бўлади.

Инфография	бу маълумотлар, маълумотлар ва билимларни тақдим этишнинг график усули, унинг мақсади мураккаб маълумотларни тез ва аниқ тақдим этишдир.
Оммавий ахборот воситалари	техник воситалардан фойдаланган ҳолда ахборотни оммавий равишда узатувчи органлар тўплами; рус тилида хабарларни йиғиш, қайта ишлаш ва оммавий аудиторияга тарқатиш кундалик амалиёти учун кўпроқ қўлланилади.
Рақамли саводхонлик	бу замонавий дунёда ҳаёт учун, рақамли технологиялар ва Интернет ресурсларидан хавфсиз ва самарали фойдаланиш учун фойдали бўлган билим, кўникма ва малакалар тўпламидир.
Синтез-тадқиқот усули	Унинг бирлигидаги ҳодисалар ва қисмларнинг ўзаро боғланиши, умумлаштириш, таҳлил натижасида олинган маълумотларнинг бутун бир бутунлигига айланиши.
Фонема	тилнинг минимал мазмунли бирлиги. Фонема мустақил лексик ёки грамматик маънога эга эмас
Гипотеза	бу тахмин ёки тахмин: аксиомалардан фарқли ўлароқ, исбот талаб қиладиган постулатлар.
Телекоммуникация	бутелефонлар, компьютер модемлари, сунъий йўлдошлар ва оптик толали кабеллар каби электрон ускуналар ёрдамида алоқа қилишдир.
Интерактивлик	объектлар ёки субъектлар ўртасидаги ўзаро таъсирнинг моҳияти ва даражасини очиқ берадиган тушунча. У қуйидаги йўналишларда қўлланилади: ахборот назарияси, информатика ва дастурлаш,

	телекоммуникация тизимлари, социология, дизайн, хусусан ўзаро таъсирларни лойиҳалаштириш ва бошқалар.
Симуляция	бу бирон бир нарсанинг сохта баёноти ёки ёлгон баёноти. алдаш, адаштириш мақсадида.
Модул	бу техник қурилмада мустақил функцияни бажарадиган, шунингдек, умуман ажраладиган, нисбатан мустақил қисмнинг бир қисмини бажарадиган мураккаб бирлик. Тизимлар, ташкилотлар.
Блок	криптографияда: блок шифрлаш алгоритми билан шифрланиши / парolini ҳал қилиши мумкин бўлган минимал маълумот миқдори (бит билан).
Компонент	бу бирон бир нарсанинг ажралмас қисми, элементи. Кимёда компонент - бу моддани ташкил этувчи заррачалар тури.

VII. АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Соловьева А. Профессиональный перевод с помощью компьютера, Москва, Издательство Питер, 2018, 204.

2. Delpech. M. Comparable Corpora and Computer Assisted Translation, 2014

3. Rensburg, A. v. Snyman, C. L. (2012): “Applying Google Translate in a higher education environment: translation products assessed”. Southern African Linguistics and Applied Languages Studies 30.4, 511-524.

4. E.M. Delpech. Comparable Corpora and Computer Assisted Translation, 2014

Интернет сайтлари

1. <http://www.translatorsbase.com/> (Free human translation service)

2. http://www.google.com/language_tools (uses Systran software)

3. <http://www.freetranslation.com/>

4. <http://www.tranexp.com:2000/InterTran?from=fre>

5. <http://www.systransoft.com/>

6. <http://www.systranet.com> (the Systran site)

7. <http://ez2find.com/channel/translate.php> (uses Systran software)

8. <http://babelfish.altavista.com/> (uses Systran software)

9. <http://www.babylon.com/>

10. http://www.reverso.net/textonly/default_ie.asp

11. www.google.com

12. www.trados.com

13. www.translate.google.com